

**Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ
ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΣΤΗΝ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1948-1952**

ΥΠΟ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΝ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΗ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1948-1952

ΥΠΟ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΝ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΗ, Δρος Θ.

Πρόλογος

Ἡ πολυετής παραμονή μου στὴν πρῶν Σοσιαλιστικὴ Δημοκρατία τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ κυρίως τὰ ὄσα ἔζησα, ἄκουσα καὶ διάβασα μετὰ τὴν πτώση τοῦ Σοσιαλιστικοῦ καθεστώτος σχετικὰ μὲ ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς δημόσιας κοινωνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ζωῆς, μοῦ κίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον νὰ ἀσχοληθῶ μετὰ τῶν ἄλλων ὑποχρεώσεών μου, κατὰ τὸ δυνατόν συστηματικὰ μὲ τὸν εὐαίσθητο τομέα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ὡς καὶ τὴν ἐν γένει ἀντιμετώπιση τῆς θρησκείας σὲ μίᾳ ἀπὸ τὶς χώρες τοῦ πρῶν Ἐνατολικοῦ καὶ ἐπίσημα ἀντιθρησκευτικοῦ συνασπισμοῦ.

Τὸ ἐνδιαφέρον μου γιὰ τὴ διερεύνηση τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν πρακτικῶν μεθόδων ποὺ ἀκολουθοῦσαν ἔναντι τῆς θρησκείας τὰ Σοσιαλιστικὰ κράτη τῆς Ἐνατολικῆς Εὐρώπης (Ρωσία, Τσεχοσλοβακία, Ρουμανία κ.ἄ.), ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ζώντας ἐξ ἀρχῆς στὴ φιλελεύθερη καὶ δημοκρατικὴ Ἑλλάδα, εἶχα τὴ δυνατότητα νὰ ἀκούσω καὶ νὰ διαβάσω πολλὰ γιὰ τὴν προσπάθεια ἀπονεκρώσεως καὶ ξεριζωμοῦ τῆς πίστεως ἀπὸ τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων, μὲ συνέπεια τὴν οὐσιαστικὴ περιθωριοποίηση τῶν ἐπικρατουσῶν Ἐκκλησιῶν καὶ θρησκευτικῶν κοινοτήτων στὰ ἀναφερόμενα κράτη.

Ὡς ἐκ τούτου, προσπάθησα νὰ ἀξιοποιήσω ὄλες τὶς παρεχόμενες σὲ μένα εὐκαιρίες, οἱ ὁποῖες μὲ ὀδήγησαν στὴν κατὰ τὸ δυνατόν προσωπικὴ ἀντίληψη καὶ κατανόηση τῆς ὀνομαζόμενης καὶ ἀσκούμενης ἀπὸ τὰ Σοσιαλιστικὰ καθεστώτα Ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς. Αὐτὴ ἀποκτήθηκε μὲ προσωπικὴ πρόσβαση στὰ κρατικὰ ἀρχεῖα τῶν χωρῶν αὐτῶν (Τσεχίας - Σλοβα-

κίας), ως και με πολλές μαρτυρίες από την έπαφή μου με άτομα διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων. Σημαντικό ρόλο έπαιξε το γεγονός ότι τόσο λόγω επαγγέλματος, όσο και προσωπικών σχέσεων, επισκεπτόμουν συχνά εκτός από τις πρωτεύουσες και στην έπαρχια διάφορες Έκκλησιαστικές κοινότητες - ένορίες διαπιστώνοντας με ποιό τρόπο και μέχρι ποιοῦ σημείου ὁ ἄπλως λαός διαφύλαξε την θρησκευτική του πίστη, αναχαιτίζοντας ἐν μέρει την κατευθυνόμενη ἀθεϊστική προπαγάνδα.

Με βάση πρωτίστως επίσημα κρατικά έγγραφα, ἀπόρρητες ἐκθέσεις τῆς ἐποχῆς, ὡς και με τῆ μελέτη ὑλικού γενικότερης Έκκλησιαστικῆς καὶ θρησκευτικῆς ὑφῆς κυρίως τῆς περιόδου τῶν ἐτῶν 1948-1952, πού συμπίπτει με τὴν ἄνοδο καὶ ἐγκαθίδρυση τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας στὴν Τσεχοσλοβακία, παρουσιάζουμε τὴν ἀνὰ χεῖρας μελέτη, ὡς μιὰ μικρὴ συμβολὴ στὰ θρησκευτικά καὶ Έκκλησιαστικά γεγονότα πού διαδραματίστηκαν κατὰ τὸν εἰκοστὸ αἰώνα, τὰ ὁποῖα σημάδεψαν τὴ ζωὴ τῶν Σλαβικῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων καὶ τῶν Ὀρθοδόξων Έκκλησιῶν, καθορίζοντας ἐν πολλοῖς καὶ τὸ μέλλον τους.

Συντμήσεις

CSR	Τσεχοσλοβακικὴ Δημοκρατία.
KS	Κομμουνιστικὸ Κόμμα.
KSC	Κομμουνιστικὸ Κόμμα Τσεχοσλοβακίας.
KVKSS	Ἐπιτροπὴ Περιφέρειας Κομμουνιστικοῦ Κόμματος.
KNV	Ἐπαρχιακὴ Ἐθνικὴ Ἐπιτροπὴ.
ONV	Περιφερειακὴ Ἐθνικὴ Ἐπιτροπὴ.
Akcia P	Ἐπιχείρηση ὀρθοδοξίας.
Πρόεδρος ἐργατῶν	Πρόεδρος Δημοκρατίας.
Cirkevny tajomnit	Γραμματέας ἐπὶ τῶν Έκκλησιαστικῶν.
U.A.V.N.F.	Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Ἐθνικοῦ Μετώπου.
S N R.	Σλοβακικὸ Κοινοβούλιο.
SURVC	Σλοβακικὴ Ὑπηρεσία ἐπὶ τῶν Έκκλησιαστικῶν Ὑποθέσεων.

Εἰσαγωγή

Ἡ μακρόχρονη ἐφαρμογὴ τοῦ Σοσιαλιστικοῦ συστήματος διακυβερνήσεως στὴ Σοβιετικὴ Ρωσία, ὡς και ἡ ἔντονη ἀντιθρησκευτικὴ, ἀντιεκκλη-

σιαστικὴ καὶ ἀθεϊστικὴ προπαγάνδα τῶν κομμουνιστῶν εἰς βάρος γενικὰ τῆς θρησκείας καὶ κυρίως κατὰ τῆς ἐπικρατοῦσας στὴ Ρωσία Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μὲ ἀπηνεῖς ἐναντίον τῆς διωγμούς, τὰ ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα τῆς ὁποίας ἐβλαψαν κυρίως τὸν ἴδιο τὸ Σοσιαλισμό, ὀδήγησε ἄλλες Σοσιαλιστικὲς χώρες, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὴν Τσεχοσλοβακία, σὲ μετριοπαθέστερη πολιτικὴ ἐναντι τῆς θρησκείας ἢ ἀκόμη καὶ στὴ χρησιμοποίησή της πρὸς ἴδιον ὄφελος, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια.

Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ θρησκευτικὴ πολιτικὴ στὴν Τσεχοσλοβακία κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Κομμουνιστικῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας, (1948-1952), δὲν κατανοεῖται ὡς μέσο καταργήσεως τῆς θρησκείας, ὅπως συνέβη μετὰ τὴν Ὀκτωβριανὴ Ἐπανάσταση τὸ 1917 στὴν Σοβιετικὴ Ρωσία, ἀλλὰ ἀντιθέτως ὡς μέσο γιὰ τὴν δημιουργία μίας ὑλιστικῆς κοινωνικῆς βάσεως, σύμφωνης μὲ τὴν καθοριστικὴ πλέον μαρξιστικὴ ἰδεολογία. Ἔγινε δηλαδὴ προσπάθεια νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἡ θρησκεία ὡς μέσον γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν σοσιαλιστικῶν στόχων, μὲ σκοπὸ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ἀθεϊσμοῦ στὴν κοινωνία. Συγχρόνως, ἡ θρησκεία στερήθηκε ὅποιαδήποτε δυνατότητα ἀναπτύξεώς της, μὲ τὴν ἐκδοση καὶ κυρίως τὴν ἐρμηνεία τῶν σοσιαλιστικῶν περὶ θρησκείας νόμων. Ἐπετράπη στίς Ἐκκλησιαστικὲς καὶ θρησκευτικὲς κοινότητες νὰ ὑπάρξουν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν Ναῶν καὶ τῶν Εὐκτηρίων οἴκων, ἐφόσον δὲν ἐνοχλοῦσαν τὸ σοσιαλιστικὸ καθεστῶς. Ἐπιθυμητὸ ἦταν οἱ Ἐκκλησίες νὰ βοηθήσουν στὴν οἰκοδόμηση τοῦ Σοσιαλισμοῦ καὶ στὴν ἀποδοχὴ τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας.

Τὸ Κομμουνιστικὸ καθεστῶς στὴν Τσεχοσλοβακία, παρὰ τὴν ἀνεγκνικότητα ποὺ ἔδειξε στὴν θρησκεία, προσπάθησε, ὡς ὀλοκληρωτικὸ, νὰ τὴν ἐλέγξει πλήρως. Ἔτσι, τοποθέτησε δικούς του ἀνθρώπους σὲ θέσεις - κλειδιὰ τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων καὶ Ἐκκλησιῶν. Ταυτόχρονα, ἡ ἀθεϊστικὴ προπαγάνδα στὴν κοινωνία, ἦταν σὲ ἐξέλιξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

**Ἀντίληψη καὶ κατευθύνσεις
τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Θρησκευτικῆς Πολιτικῆς**

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ ἔτους 1948 κατέλαβε τὴν πολιτικὴ ἐξουσία στὴν Τσεχοσλοβακία τὸ Κομμουνιστικὸ κόμμα¹. Ἡ ἰδεολογικὴ τοποθέτηση τοῦ κόμματος αὐτοῦ ἀπέναντι στὴν Ἐκκλησία καὶ τὴ θρησκεία γενικότερα, ἦταν καθαρὰ ἀρνητικὴ. Αὐτὴν τὴν θεωρητικὴ - ἰδεολογικὴ τοποθέτηση καὶ διάθεση ἔναντι τῆς θρησκείας προσπάθησαν νὰ τὴν ἐφαρμόσουν καὶ στὴν πράξη μετὰ τὴν ἄνοδό τους στὴν ἐξουσία. Ἡ θρησκεία ἀντιμετωπίστηκε «ταξικὰ». Γι' αὐτὸ ἡ πολεμικὴ ἐναντίον της ἦταν συνεχῆς.

Ὁ Μαρξισμὸς ὡς ὕλισμὸς δὲν περιορίζεται σὲ θεωρητικὸ ἐπίπεδο, ἀλλὰ προχωρεῖ περισσότερο. Διδάσκει ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ μάχεται ἐναντίον τῆς θρησκείας καὶ μετὰ ὑλιστικὸ τρόπο νὰ ἐκθμελιῶνει τὴν πηγὴ τῆς πίστεως καὶ τῆς θρησκείας. Ὁ ὕλισμὸς συνδεδεμένος μετὰ τὸν ἀθεϊσμό, σήμαινε καταδίωξη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀνεξάρτητα ἀπὸ ὁμολογία πίστεως. Ὁ κομμουνισμὸς στράφηκε ἔντονα ἐναντίον κάθε θρησκευτικοῦ φαινομένου, ὄχι ἐπειδὴ τοῦ το ἐπέβαλλε τὸ σύστημα ποὺ ἤθελε νὰ ἐγκαθιδρύσει, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἐπιθυμοῦσε νὰ διαδραματίσει θρησκευτικοὺς ρόλους². Ἡ πολεμικὴ ἐναντίον τῆς θρησκείας, δὲν περιορίστηκε σὲ κάποια ἀφηρημένα ἰδεολογικὰ κηρύγματα, ἀλλὰ πρακτικὰ συνδέθηκε μετὰ συγκεκριμένο ταξικὸ κίνημα, μετὰ κατεύθυνση καὶ ἐπιδιωκόμενο σκοπὸ τὸ ξερίζωμα τῶν θρησκευτικῶν ἰστῶν τῆς κοινωνίας.

Ἡ ἄποψη τοῦ Λένιν ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι τὸ ὄπιο τοῦ λαοῦ, εἶχε ἐνταχθεῖ στὰ προγράμματα τῶν Κομμουνιστῶν ἡγητῶρων τῆς Τσεχοσλοβακίας, μετὰ τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1948. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ θρησκεία ἔπρεπε συστηματικὰ νὰ πολεμηθεῖ ἀπὸ τὴ λεγόμενη «πολιτισμένη Ἐπανάσταση». Ἡ προλεταριακὴ ἐξουσία εἶχε σὰν στόχο τὴν κατάργηση τῆς ὁποιασδήποτε παρεχομένης ὑποστήριξης τοῦ κράτους πρὸς τὴν Ἐκκλησία, γιατί αὐτὴ πλέον κατη-

1. Michael Fedor. Z. Dejin Greckokatolickej Girkvi.

V. Ceskoslovensku 1945 maj 1950.

Kosice 1993 σελ. 62-63. Βλ. καὶ Imrich Belejkanic. Unionismus ako Ekleziologicky problem Pravoslavna bohoslovecka fakulta Presovskej Univerzity v Presove 1999, σελ. 90.

2. Ἄπ. Β. Νικολαΐδη: «Κριτικὴ θεωρία» καὶ κοινωνικὴ λειτουργία τῆς Θρησκείας. Ἐριμνευτικὴ προσέγγιση τῆς σκέψης τοῦ Max Horkheimer ἀπὸ ἄποψη κοινωνιολογικῆ-Θρησκευτικῆ. Ἀθήνα 1996, σελ. 192.

γορήθηκε καὶ χαρακτηρίσθηκε ὡς πράκτορας τῆς κάποτε «ἄρχουσας» τάξης. Ὡς ἐκ τούτου, ἔπρεπε νὰ καταργηθοῦν οἱ ὁποιοσδήποτε παρεμβάσεις καὶ σχέσεις συνεργασίας τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν κρατικό ὄργανισμό, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι σὲ θέματα θρησκευτικῆς ἀγωγῆς στὴν παιδεία. Ἐπίσης, σκληρὰ ἀντιμετωπίστηκαν οἱ ἀντιεπαναστατικὲς δραστηριότητες ὀρισμένων Ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωματοῦχων.

Ἡ προλεταριακὴ, βέβαια, ἐξουσία τυπικὰ ἐπέτρεπε τὴν θρησκευτικὴ ἐλευθερία³. Σὲ ἔκθεση τὴν ὁποία ἐτοίμασε τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τμήμα τῆς Ἐπαρχιακῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς (KNV) τοῦ Presov, τὸν Μάιο τοῦ 1952, ἀναφέρεται μεταξὺ ἄλλων, ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ δὲν ἔπρεπε νὰ κατανοεῖται ὡς μέσο διαλύσεως τῆς θρησκείας, φυσικά, ὄχι ὁμως καὶ ὡς μέσο διαδόσεως καὶ ἀναπτύξεώς της. Στόχος ἦταν ἡ οἰκοδόμησις νέας ἰδεολογικῆς ὑλιστικῆς Μαρξιστικῆς κοινωνικῆς βάσεως.

Κατεῦθινη τῆς ἐργασίας τους ἦταν ἡ Ἐκκλησία νὰ μὴν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἐκπληρώσει τὰ καθήκοντά της, ἀλλὰ ἀντίθετα μὲ τὴν ἐπιρροή της νὰ βοηθήσει στὴν ἐκπλήρωσις τοῦ σχεδίου, ὥστε σὲ κάθε περιοχὴ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸς ὁ Σοσιαλισμὸς ἀπὸ τίς διάφορες κοινωνικὲς τάξεις ὡς καὶ ἡ ἠθικὴ εὐαισθητοποίηση τοῦ λαοῦ στὰ πλαίσια τῆς Σοσιαλιστικῆς κοινωνίας.

Ὡς ἐκ τούτου, παρὰ τὴ φαινομενικὴ ἐλευθερία καὶ δημοκρατικότητα, τὸ καθεστὼς ἀσκοῦσε ἔντονη ἀντιθρησκευτικὴ προπαγάνδα, μὲ ὅλα τὰ μέσα τὰ ὁποῖα εἶχε στὴ διάθεσή του. Οἱ θρησκείες καὶ Ἐκκλησίες, ἀπλῶς ἐφάρμοζαν ἐντολὲς καὶ ὑποδείξεις καὶ αὐτὲς ὑποχρεωτικά. Ἔχουμε δηλαδὴ μιὰ «πλήρη» ὑποδούλωσις τῶν θρησκειῶν στὸ Κόμμα ποῦ διοικοῦσε. Κατάργησε τὰ βασικά πλαίσια τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ κράτους. Ἡ θρησκεία ἔπαυσε πλέον νὰ εἶναι κρατικὴ ὑπόθεσις, νὰ ἐπηρεάζει καὶ νὰ κατανοεῖται ἀπὸ τὴν πολιτεία, ὅπως πρὶν ἀπὸ τὴν ἄνοδο τῶν Κομμουνιστικῶν στὴν ἐξουσία. Ἡ ὄλη ἀγωγή καὶ μόρφωσις ποῦ παρείχετο ἀπὸ τὸ κράτος, ἦταν θεμελιωμένη σὲ παγκόσμιες ὑλιστικὲς θεωρίες. Ἡ Ἐκκλησία περιορίστηκε καὶ συκοφαντήθηκε ὡς ἀντιεπιστημονικὴ καὶ σκοταδιστικὴ. Ἡ διάλυσις⁴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς θρησκείας γενικότερα ἦταν στόχος προτεραιότητας τῶν πολιτικῶν αὐτῶν ὀργάνων ποῦ κατέλαβαν τὴν ἐξουσία.

3. Michael Fedor. Ὡς ἀνωτέρω, σελ. 63. Βλ. καὶ Γεωργίου Παν. Κουντούρη: Ἡ Οὐνία τοῦ Οὐζγκοροντ στὴν ἱστορικὴ τῆς ἐξέλιξις 1646-1996. Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ παπισμοῦ μέσω τῆς Οὐνίας στὴν κεντροανατολικὴ Εὐρώπη, Presov 1997. Μετάφρασις, Ἀθήνα 2002. Παράρτημα ἀρ. 20 Zprava o cirkevno-politickej situacii v presovskom kraji za posledne abdobie a praci Cirkevneho oddelenie KNV a OCT K 15 maju 1952 vypracovana pre radu KNV v Presove.

4. Michal Fedor. ὡς ἀνωτέρω, σελ. 63.

Πρὸς ἐπίτευξη τοῦ ἐπιδωκόμενου αὐτοῦ σκοποῦ ἐπέλεξαν κάθε φορὰ καὶ ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν συγκεκριμένη τακτική καὶ μέσα. Κάθε συνεργάτης καὶ ὁποιαδήποτε συνεργασία ἔπρεπε νὰ βοηθήσει στὴν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ. Ἐκὼς καὶ ἡ ἀπευθυνόμενη ἐκκληση γιὰ συνεργασία πρὸς τὶς τοπικὲς Ἐκκλησίες τῆς Τσεχοσλοβακίας κυρίως τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, χαρακτηρίσθηκε ἀπὸ Ρωμαιοκαθολικοὺς ἱστορικοὺς ὡς τακτική «*Βοηθήστε μας γιὰ νὰ σᾶς διαλύσουμε*»⁵.

Ἡ ἀποτυχία, βεβαίως, τῶν Μαρξιστῶν-Λεννιστῶν ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι δὲν μποροῦσαν ἢ καὶ δὲν ἤθελαν νὰ κατανοήσουν τὴν οὐσία τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἀγιο-πνευματική καὶ μεταφυσική της ὑπόσταση. Ἄν καὶ ὁ Μαρξισμὸς ὡς ὕλισμὸς ξεπερνοῦνταν, ὥστόσο τὸ Κομμουνιστικὸ καθεστῶς ἔδινε ἰδιαίτερη προσοχή στὴν προσπάθειά του γιὰ τὴν περιθωριοποίηση τῆς θρησκείας.

Στὸ ἐπικυρωμένο σχέδιο προγράμματος - ἀπόφαση γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν θρησκευτικῶν ζητημάτων στὴν Τσεχοσλοβακία, ποὺ θεωρεῖται ὡς ντοκουμέντο καὶ ἐλήφθη σὲ συνεδρίαση τῆς 30ῆς Αὐγούστου 1948⁶, πληροφοροῦμεθα τὴν ἀποφασισθεῖσα στρατηγική τοῦ καθεστώτος: «*Γιὰ τὴν Ἐκκλησιαστική μας πολιτική ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν τρεῖς στόχοι:*

1. *Νὰ ἀποφύγουμε νὰ γίνει ἡ θρησκεία ἐχθρικό ὄπλοστάσιο τοῦ καθεστώτος.*

2. *Νὰ περιορίσουμε στὸ ἐλάχιστο τὴν δυνατότητα ἐκμετάλλευσης τῆς θρησκείας γιὰ ἀντιδραστικοὺς πολιτικοὺς σκοποὺς.*

3. *Νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἡ θρησκεία ὡς σύνδεσμος μὲ τὸ καθεστῶς».*

Ὁ τέταρτος μακροχρόνιος στόχος καὶ καθήκον τους ἦταν ἡ παρουσίαση τῆς θρησκείας ὡς ἀντιεπισημονικὸς τρόπος σκέψεως, μὲ συνέπεια τὴν ἐξάπλωση τῆς ἀθεΐας - ἀθρησκεία⁷, ποὺ κατὰ μέγα μέρος ἐπέτυχαν στὴν Τσεχία. [Ἐπὶ ὑπάρχουν 60% ἄθρησκοι, σύμφωνα μὲ στατιστικὴ τοῦ ἔτους 1991 στὴν Τσεχικὴ Δημοκρατία].

Μὲ κατεύθυνση καὶ στόχο τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἰδεολογίας του, τὸ προλεταριακὸ - Σοσιαλιστικὸ καθεστῶς τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Τσεχοσλοβακίας εἶχε ἰδρύσει εἰδικὲς ὑπηρεσίες⁸ λεπτομεροῦς παρακολουθήσεως τῶν θρησκευτικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων.

5. Michal Fedor: ὡς ἀνωτέρω, σελ. 64.

6. Vorazd Vopatny: Pravoslavna Cirkev v Ceskoslovensku v Letech 1945-1951 Brno 1998, σελ. 64.

7. Γεωργίου Παν. Κουντούρη: ὡς ἀνωτέρω, παράρτημα ἀρ. 42, σελ. 177-190. Ἐπίσης βλ. καὶ Borazd Vopatny: ὡς ἀνωτέρω, σελ. 64.

8. Michal Fedor. ὡς ἀνωτέρω, σελ. 68.

Στὶς ἐκθέσεις καὶ στὰ πρακτικὰ ποὺ ὑπέβαλλαν οἱ κατὰ τόπους ὑπηρεσίες ἀναφέρεται ὁ ὅρος «Ἐκθεση γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικοπολιτικὴν κατάσταση...» στὶς κατὰ τόπους περιοχὲς καὶ κατὰ συγκεκριμένα καὶ θεματικὰ χρονικὰ διαστήματα. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τίτλους διαφόρων ἄλλοτε ἀπορρήτων ἐκθέσεων καὶ ἐγγράφων:

Α) Ἐκκλησιαστικοπολιτικὴ ἐκθεση γιὰ τὴν περίοδο ἀπὸ 1/10ου/1950-15/10ου/1950. Ἐμπιστευτικό!!! 25/10ου/1950.

Β) Γενικὴ Ἐκκλησιαστικοπολιτικὴ κατάσταση. Ἐμπιστευτικό!!! 17/10ου/1950.

Γ) Ὁλοκλήρωση. «Ἐπιχείρηση Ρ». Αὐστηρῶς ἀπόρρητο.

Σὲ ἐκθεση⁹ μὲ ἡμερομηνία 4/Νοεμβρίου 1950 370 - 4/11-1950-1/4 πρὸς τὴν Σλαβικὴ ὑπηρεσία γιὰ τὶς Ἐκκλησιαστικὲς ὑποθέσεις, μεταξὺ ἄλλων ἀναγράφεται ὅτι ἡ στάση τῶν Ἱερέων πρὸς τὰ κρατικὰ ὄργανα καὶ τὶς δημόσιες ὑπηρεσίες γενικὰ ἄλλαξε. Οἱ Ἱερεῖς δείχνουν μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη ἔναντι τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ὀργάνων καὶ ὡς ἐπακόλουθο αὐτοῦ, μεγαλύτερη προθυμία γιὰ δημόσια δραστηριότητα. Τονίζεται ἀκόμη, ὅτι ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν Ἱερέων εὐκολὰ μπορεῖ νὰ πεισθεῖ καὶ νὰ συνδεθεῖ μὲ τὶς ἀνανεωτικὲς προσπάθειες καὶ δυνάμεις, καὶ πρὸς ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ χρειάζονται τακτικὲς ἐπισκέψεις καὶ συνεχῆς ἐπικοινωνία τῶν κρατικῶν ὀργάνων μὲ τοὺς Ἱερεῖς.

Θὰ φωτίσουμε λίγο περισσότερο τὴν προβληματικὴ καὶ τὶς κατευθύνσεις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ θρησκευτικῆς πολιτικῆς τῶν Κομμουνιστῶν κατὰ τὴ δύσκολη αὐτὴ περίοδο τῆς διακυβερνήσεως τῆς Τσεχοσλοβακίας ἀπὸ αὐτοὺς¹⁰, χρησιμοποιοῦντας καὶ ἐρευνώντας γιὰ τὴν ἐν λόγω κατάσταση ἐκθεση ἀπευθυνόμενη πρὸς τὴν «Σλαβικὴ ὑπηρεσία ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων στὴν Bratislava» ὑπ' ἀριθμὸν 1/4-290-1952/1-cm 14 Φεβρουαρίου 1952 ὑπογραφόμενη ἀπὸ τὸν πρόεδρο τῆς Ἐπαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς (Κ Ν V) τοῦ Presov, καὶ συνταχθεῖσα ἀπὸ τὸν ἀρμόδιο κρατικὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν γραμματέα.

Τὸ περιεχόμενο αὐτῆς τῆς ἐκθέσεως δείχνει τὶς κατευθύνσεις μὲ τὶς ὁποῖες

9. Cirkevne oddelenie 370-4/11-1950-1/4 4 Novembra 1950.

Slovensky urad pre veci cirkevne

Bratislava.

Cirkevno-politicka zprava za obdobie od 16. do 31 Oktobra 1950.

10. Za predsedu Κ Ν V Crajsky Cirkevny tajomnik 1/4-290-1952/1-cm

14 Februara 1952 πρὸς

Slovensky urad pre veci Cirkevne Bratislava σελ. 1-7

έκινείτο ή Έκκλησιαστική πολιτική τους και αποκαλύπτει κατά τή γνώμη μας τούς πραγματικούς στόχους του καθεστώτος έναντι τής θρησκείας γενικά.

Πίνακας περιεχομένων

- Γενική άξιολόγηση τής καταστάσεως κατά περιφέρειες.
- Δραστηριότητα προοδευτικών Έρεών έκτός τών Όρθοδόξων.
- Δραστηριότητα και στάση τών άμφιταλαντευομένων Έρεών.
- Άντιδραστικοί Έρεΐς.
- Μετατιθέμενοι Έρεΐς.
- Δραστηριότητα θρησκευτικών αίρέσεων.
- Συνεδριάσεις Έρεών.
- Άπαγόρευση δραστηριότητας Έρεών.
- Άνεπιθύμητη όργάνωση του κοινού άπό Έρεΐς.
- Όρθόδοξη Έκκλησία.
- Δραστηριότητα Μοναζουσών.
- Προσκυνήματα και έξορμήσεις.
- Διδασκαλία τών Θρησκευτικών.
- Κήρυγμα στους Ναούς.
- Έχθρική προπαγάνδα.
- Θρησκευτικές αίρέσεις και κοινωνία.
- Άναλογίες στα Έπισκοπικά γραφεία (Έπισκοπές).
- Διάφορα.

1) Γενική άξιολόγηση τής καταστάσεως κατά περιφέρειες¹¹

Άφοϋ πέρασαν τέσσερα έτη άπό τήν έγκαθίδρυση του καθεστώτος, ή Έκκλησιαστική πολιτική στην περιοχή του Preson θεωρείτο ίκανοποιητική, με τή σκέψη, όπως αναγράφεται στο σχετικό κείμενο, ότι ή Έκκλησία (μάλλον έννοείται ή Όρθόδοξη) δέν ήταν άποφαστικός παράγοντας στην αντιμετώπιση θεμάτων που είχαν σχέση με τήν οϊκοδόμηση του Σοσιαλισμού στη χώρα. Η πλειοψηφία τών Έρεών (κληρϊκών) θεωρείτο ότι συνδέθηκε με τήν έκπλήρωση τών άνοικοδομητικών (Σοσιαλιστικών) καθηκόντων. Προφανώς

11. Za predsedu KNV Crajsky Cirkevny tajomnik 1/4-290-1952/1-cm.
14 Februara 1952, σελ. 1-3.

οἱ μέχρι τώρα χαρακτηρισμοὶ δὲν ἀφοροῦσαν στὴν πλειοψηφεύουσα Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ὅπου ἡ κατάσταση σὲ αὐτὴν χαρακτηριζόταν ὄχι ἱκανοποιητικὴ. Σύμφωνα μὲ στοιχεῖα ποῦ συγκέντρωναν ἀπὸ τὴν παρακολούθηση τοῦ νομοῦ, πληροφορήθηκαν ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐπισκοπὴ στὸ Kosice, δηλαδὴ προφανῶς ὁ Ἐπίσκοπος Garsky μὲ κάθε τρόπο προσπαθοῦσε φανατικά (sic) νὰ διαπαιδαγωγῆσει τοὺς πιστοὺς του καὶ διὰ μέσου τῶν Ἱερέων του νὰ διαδώσει τὴν ἰδεολογία του μεταξὺ τῶν ἐργατῶν τῶν ἐργαζομένων στὶς βιοτεχνίες καὶ τὰ ἐργοστάσια. Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ χρησιμοποίησε τὸν Ἱερέα Jana Tokara ἀπὸ τὸν Vranov, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Ἐπίσκοπος εἶχε ἰδιαίτερα στενὲς σχέσεις, μὲ στόχο τὴν ἐπέκταση τοῦ θρησκευτικοῦ κινήματος καὶ τὸν περιορισμὸ τοῦ κινήματος τῶν ἐργατῶν. Παρόμοια κατάσταση ὑπῆρξε καὶ ἄλλου, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι στὸ Presov, ὅπου ὁ Ἐπίσκοπος Garsky, ἤθελε νὰ διορίσει ἄλλο πρόσωπο (Jozefa Sestaka), ὁ ὁποῖος ἐπίσης κάτω ἀπὸ τὴν προοδευτικότητά του, *«κρύβει ἀδιάντροπες προθέσεις... καὶ ἀναπτύσσει ἔντονη ἀντισοσιαλιστικὴ δράση»*.

Δὲν ξέρουμε τί ἀκριβῶς πληροφορίες εἶχαν τὰ κρατικὰ ὄργανα καὶ τί ὑπαινισσόταν γιὰ τοὺς ἀνωτέρω Ρωμαιοκαθολικοὺς κληρικούς. Γεγονὸς πάντως ἀποδεικνύεται ἡ στενὴ παρακολούθηση τῆς ζωῆς τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων καὶ τῶν ἐκπροσώπων τους. Τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα προωθεῖ ὁ Ἐπίσκοπος, σύμφωνα μὲ τὴν ἔκθεση, ἐνῶ φαινομενικὰ παρουσιάζονταν ὅτι συμπαθοῦσαν τὸν Σοσιαλισμὸ (προοδευτικοί), καὶ ὅτι ἐργάζονταν νόμιμα, ἐν τούτοις χαρακτηρίζονταν φανατισμένοι θρησκευτικὰ καὶ ἐναντίον τοῦ Σοσιαλισμοῦ.

Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία φαινομενικὰ ἀποδεχόταν τὴν νέα κατάσταση, στὴν πράξη ὅμως, ἐσωτερικὰ, ἐκινεῖτο παράνομα καὶ ἐργαζόταν ἐναντίον τοῦ Σοσιαλισμοῦ καὶ τῆς Κρατικῆς Διοικήσεως.

Γι' αὐτὸ ὑποστηριζόταν στὴν ἔκθεση, ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Ἐπαρχιακὴ Ἐπιτροπὴ παρακολουθοῦσε καὶ δὲν θὰ ἐπέτρεπε σ' αὐτὴ τὴν Ἐκκλησία νὰ πολεμᾷ μὲ τέτοιες μεθόδους τὸ Σοσιαλισμὸ.

Οἱ Ἱερεῖς οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦσαν νὰ βοηθήσουν στὴν οἰκοδόμησι τοῦ Σοσιαλισμοῦ, εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ τὸ πράξουν στὶς κατὰ τόπους περιοχές - Ἐνορίες τους. Συγκεκριμένα ὑποστηρίχθηκε στὴν ἔκθεση:

«Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μας πολιτικὴ πρέπει νὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τῆς τὴν πραγματικότητά ὅτι οἱ Ἐκκλησίες εἶναι, ὑπάρχουν, καὶ ὅτι αὐτὲς πρέπει νὰ τίς χρησιμοποιήσουμε ὡς ὄργανο στὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ Σοσιαλισμοῦ.

Αὐτὴ ἡ χρησιμοποίησι πρέπει νὰ πραγματοποιηθεῖ μὲ ἀνάλογη τακτικὴ, ἔτσι ὥστε ἐξωτερικὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι εἴμαστε ἐναντίον τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐναντίον τῆς θρησκείας. Γιατὶ θὰ μπορούσε αὐτὸ νὰ προκαλέσει ἀνοικτὸ

πόλεμο έναντίον τῆς θρησκείας, πράγμα τὸ ὁποῖο ἐμεῖς, κατὰ τὴν οἰκοδόμηση τοῦ Σοσιαλισμοῦ, δὲν ἐπιθυμοῦμε. Ἐμεῖς χρειάζομαστε ἡσυχία καὶ συνεργασία. Ὅμως τέτοια συνεργασία, ὥστε μὲ αὐτὴν νὰ μὴν ταλαιπωρεῖται ὁ ἐργαζόμενος. Νὰ μὴν ὀδηγεῖται μὲ τὴν βοήθειά μας στὴ φτώχεια, τὴν ὁποία ἀκριβῶς φτώχεια κατὰ τὸ παρελθὸν βοηθοῦσε ἡ θρησκεία, προσφέροντας ὑπηρεσίες ὡς ὄργανο στὰ χέρια τοῦ Καπιταλισμοῦ».

Ἡ τοποθέτηση αὐτὴ εἶναι μιὰ σαφὴς καὶ εἰλικρινὴς διαπίστωση γιὰ τὴν πρόθεση τῶν Κρατικῶν ὀργάνων τῆς Λαϊκῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας, γιὰ τὸ πῶς ἀντιμετώπιζαν τὴ θρησκεία γενικά, καθὼς καὶ γιὰ τοπικὲς Ἐκκλησίες. Ἡ ἴδια ἀκριβῶς ἰδεολογία καὶ τακτικὴ –περισσότερο ἢ λιγότερο– ἐφαρμοζόταν σὲ ὅλη τὴν ἀκτίνα δικαιοδοσίας τῶν Σοσιαλιστῶν, προσαρμοζόμενη ἀναλόγως στὶς ἐπικρατοῦσες, κατὰ περιοχὴ, τοπικὲς συνθήκες τῆς Τσεχοσλοβακίας.

Παρὰ τὴν ξεκάθαρη τοποθέτηση τῶν προλεταρίων ἐναντίον τῆς θρησκείας, ἡ πολιτικὴ τους δὲν μπόρεσε πάντοτε νὰ ἐφαρμοσθεῖ στὰ πλαίσια τοῦ ἀνωτέρω πνεύματος. Στὴν ἔκθεση, ἐπιρροίπτονται ἔμμεσα εὐθύνες στοὺς Κρατικούς λειτουργοὺς (ἀξιωματοῦχους) τῆς Περιφερειακῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς, (ONV), ὅτι δὲν παίρνουν στὰ σοβαρὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ. Τὸ τμῆμα ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν δὲν ἀφιερώνει τὴν ἀπαιτούμενη προσοχή, ἡ ἐργασία τους εἶναι ἀνεξέλεγκτη καὶ τὴν ἐπιτελοῦν ἀδιάφορα. Πιθανὸν ἡ ἀδιαφορία τῶν Κρατικῶν ὀργάνων ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ὅπως καταγγέλλεται στὴν ἔκθεση, νὰ ὀφείλεται καὶ στὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τότε Κομμουνιστὲς λειτουργοὺς καὶ ἀξιωματοῦχους ἦταν βαπτισμένοι ἀνήκοντες κατὰ πλειοψηφία στὴν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ τὴν Ὀρθόδοξη ἢ καὶ σὲ ἄλλες μεγάλες θρησκευτικὲς κοινότητες. Ἄσκοῦνταν προφανῶς σὲ αὐτούς, μυστικὰ πιέσεις εἴτε μὲσφ τῆς ἡγεσίας τῶν Ἐκκλησιῶν, εἴτε ἀπὸ τὶς οἰκογένειές τους, ὥστε νὰ μὴν παρεμβάλλουν ἐμπόδια στὴν λειτουργία τῶν Ἐκκλησιῶν, εἴτε ἀκόμη διότι δὲν ἀντιλαμβάνονταν –λόγω ἰδεολογίας– ἢ καὶ δὲν ἤθελαν νὰ κατανοήσουν τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα.

Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ, στὰ πλαίσια τοῦ νόμου καὶ σύμφωνα μὲ τὰ Σοσιαλιστικὰ μέτρα, ἀναπτυσσόταν ἀρκετὰ ἥρεμα. Ἀναφέρθηκαν ὁμως μεμονωμένες περιπτώσεις πού οἱ Ἱερεῖς δὲν τηροῦσαν τὸ νόμο κατὰ τὶς διάφορες γιορτές. Γιὰ παράδειγμα, τὰ Χριστούγεννα τέλεσαν Λειτουργίες κατὰ τὴ διάρκεια ἐργασιμῶν ἡμερῶν. Οἱ αἱρέσεις καὶ οἱ διάφορες θρησκευτικὲς ὁμολογίες δραστηριοποιοῦνταν σὲ γενικὲς γραμμὲς στὰ πλαίσια τοῦ νόμου. Ἀποκαλύφθηκε μόνο ἡ δράση τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβᾶ «κατευθυνόμενη ἀπὸ τοὺς Ἱμπεριαλιστὲς» μὲ ἀντικρατικὴ δραστηριότητα καὶ ἐλήφθησαν τὰ ἀπαιτούμενα μέτρα μὲσφ τῶν ἀξιωματοῦχων τους. Ἀκόμη παρακολουθεῖτο

καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ ὅπως ὀνομάζεται «Ἐκκλησία» ἢ ἐπὶ τὸ ὀρθότερον «Συναγωγὴ» καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἐκθεση αὐτὴ ἀναπτυσσόταν «Ἐθνικιστικό-Σιωνιστικό κίνημα», χωρὶς συγκεκριμένα ἀποτελέσματα¹².

Ἡ ζωὴ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐξελισσόταν ἀσύμφωνα, ἀκατάστατα καὶ ἀρνητικά. Βασικὴ αἰτία θεωρήθηκε τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐπισκοπές, δὲν κατάφεραν νὰ βροῦν τὸν κατάλληλο τρόπο, προκειμένου νὰ διαπαιδαγωγήσουν τοὺς Ἱερεῖς τους. Ἡ ἔλλειψις μόρφωση τῶν Ἱερέων, κυρίως στὰ χωριά, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν κακὴ προετοιμασία καὶ ἐπιτέλεση τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, ἔχοντας ὡς συνέπεια τὴν ἀπομάκρυνση πολλῶν πιστῶν ἀπὸ τὶς τάξεις τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Φυσικά, δὲν ἦταν μόνο ἡ ἀνικανότητα ἐπιτελέσεως τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν. Ἦταν καὶ ἡ ἔλλειψη Ὁρθόδοξου φρονήματος, γιατί αὐτοὶ ποὺ πῆγαν νὰ γίνουν Ὁρθόδοξοι Ἱερεῖς σὲ ταχύρρυθμα σεμινάρια, δὲν εἶχαν καμία σχέση μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Ἄλλοι ἦταν Οὐνίτες, ἄλλοι ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὶς νέες κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς ιδεολογίες. Φυσικά, ὅλα αὐτὰ γίνονταν μὲ γνώση καὶ ἐν πολλοῖς ὑποστήριξη ἀπὸ τὸ Σοσιαλιστικὸ καθεστῶς, ὥστε νὰ ὑπάρχουν τὰ ἀναφερόμενα καὶ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα πρὸς ὄφελος τοῦ ἀθεϊσμοῦ, τῶν Οὐνιτῶν καὶ εἰς βάρος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

2) Δραστηριότητα προοδευτικῶν Ἱερέων ἐκτὸς τῶν Ὁρθοδόξων¹³

Ἡ ἐκθεση ἀναφερόταν πρωτίστως στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς κληρικούς, γιατί αὐτοὺς, κυρίως, ὑπολόγιζε τὸ καθεστῶς καὶ τοὺς κατέτασσε σὲ δύο διαφορετικὲς κατηγορίες:

Α) Τοὺς Ἱερεῖς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐξωτερικὰ μόνο παρουσιάζονταν νομιμόφρονες, ἐσωτερικὰ ὅμως ἦταν φανατισμένοι θρησκευόμενοι καὶ ἐχθροὶ τοῦ Κομμουνισμοῦ. Προοδευτικοὶ παρουσιάζονταν μόνο γιὰ νὰ μποροῦν παράνομα νὰ βλάψουν τὸ λαό. (Προφανῶς μὲ τὴ λέξη «λαός», ὑπονοεῖται ἡ ἀποδοχὴ καὶ ἡ ἐπικράτηση τοῦ Σοσιαλισμοῦ ἀπὸ τὴν κοινωνία).

Μεταξὺ αὐτῶν τῶν Ἱερέων ἀναφερόταν συγκεκριμένα ὀνόματα Ρωμαι-

12. Za predsedu KNV Crajsky Cirkevny tajomnik 1/4-290-1952/1-cm

14 Februara 1952, σελ. 4.

13. Za predsedu KNV. Krajsky cirkevny tajomnik. 1/4-290-1952/1-cm. 14 Februara 1952.

Slovensky urad pre veci cirkevne

Bratislava

Situacna zprava za mesiac Januar 1952, σελ. 3.

οκαθολικῶν κληρικῶν καὶ ὁ τόπος ὅπου αὐτοὶ ὑπηρετοῦσαν. Αὐτοὶ χαρακτηρίζονταν καὶ ὡς Σλοβάκοι Ἐθνικιστές.

Β) Ἡ δεύτερη κατηγορία περιλάμβανε τοὺς Ἱερεῖς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ἦταν ἀπὸ τὸ προηγούμενο καθεστῶς. Ἀγαποῦσαν τὸ λαὸ καὶ ἤθελαν νὰ τὸν βοηθήσουν. Ἀναγράφονταν τὰ ὀνόματα αὐτῶν μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ ὅτι συνειδητὰ προσπαθοῦσαν νὰ ἐκπληρώσουν τοὺς σκοποὺς, οἱ ὅποιοι, ἐκπηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀνοικοδόμηση τοῦ Σοσιαλισμοῦ. Θεωροῦνταν ἄνθρωποι ποὺ ἤξεραν νὰ παρουσιάζουν τὴν θρησκεία σὲ συμφωνία μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους.

3) Δραστηριότητα καὶ στάση τῶν ἀμφιταλαντευομένων κληρικῶν

Στις τάξεις τῶν μὴ Ρωμαιοκαθολικῶν Ἐκκλησιῶν παρουσιαζόταν μόνον μικρὸ τμῆμα ἀναποφάσιστων Ἱερέων. Ἦταν ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι δὲν ἀποφάσισαν μέχρι τότε ἂν θὰ ἀποδεχθοῦν τὸ νέο καθεστῶς ἢ ὄχι. Σὲ αὐτὲς τις περιπτώσεις τῶν Ἱερέων ὑπεδείχθη ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ δοθεῖ μεγαλύτερη προσοχή. Συγχρόνως, ἦταν ἄνθρωποι ἐπιβαρηνμένοι μὲ τὴν κακὴ πολιτικὴ τοῦ προηγούμενου καθεστώτος, ἢ ἄνθρωποι φανατισμένοι θρησκευτικά. Στὴν κατηγορία αὐτὴ ἀναγράφονταν ἐπίσης συγκεκριμένα ὀνόματα Ρωμαιοκαθολικῶν κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ Ὁρθοδόξων.

4) Ἀντιδραστικοὶ Κληρικοί

Ὁ χαρακτηρισμὸς γιὰ τοὺς λεγόμενους ἀντιδραστικούς κληρικούς ἦταν ὅτι τὴν ἀντιδραστικὴ τους δραστηριότητα τὴν ἔδειχναν μᾶλλον ἔξωτερικά. Ἦταν ἀδύναμοι νὰ φέρουν σὲ πέρας τὴν ἀντίδρασή τους.

Αὐτοὶ οἱ ἀντιδραστικοὶ κληρικοί, κατὰ πλειοψηφία ἂν ὄχι καθ' ὅλοκληρία, προσχώρησαν στὴν κατηγορία τῶν ἀμφιταλαντευομένων Ἱερέων. Προφανῶς οἱ ἀπειλὲς καὶ οἱ ἐκβιασμοὶ τοῦ καθεστώτος τοὺς ὁδήγησε σὲ ἀλλαγὴ στάσεως.

5) Μετατιθέμενοι Ἱερεῖς

Ἀναγράφονταν τὰ ὀνόματα τῶν ἤδη μετατιθεμένων κληρικῶν, προφανῶς μὲ τις ὑποδείξεις καὶ παρεμβάσεις τῶν κρατικῶν ὀργάνων. Εὐνόητο καθί-

σταται ὅτι μετὰ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ Κομμουνιστικὸ καθεστῶς, οἱ ὑπεύθυνοι ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων εἶχαν τὴν εὐχέρεια νὰ μεταθέτουν τοὺς Ἱερεῖς ὄλων τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντα καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς πολιτικῆς τους, χωρὶς τὴ σύμφωνη γνώμη τῆς θρησκευτικῆς ἱεραρχίας τῆς χώρας.

6) Δραστηριότητα θρησκευτικῶν αἱρέσεων

Στὴ γενικὴ ἀξιολόγηση τῆς καταστάσεως στὴν περιοχὴ, δὲν ἀναφερόταν παράνομη κίνηση ἐμπνευσμένη καὶ κατευθυνόμενη ἀπὸ τοὺς Ἱμπεριαλιστές, σκοπὸς τῶν ὁποίων ἦταν ἡ διάλυση τῶν ἀνοικοδομητικῶν προσπαθειῶν τῶν ἐργαζομένων στὴ χώρα τους.

Ἐνημερωτικά, ἀναφερόταν ὅτι τὸ ἀρμόδιο τμῆμα καὶ τὰ ὄργανά του παρακολουθοῦσαν μὲ προσοχὴ τὸ θέμα καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἀποκαλύψουν τοὺς ἐπικεφαλῆς αὐτῶν τῶν αἱρέσεων. Ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν προσπαθειῶν σημειώνεται ὅτι ἦταν νὰ βρεθοῦν οἱ ἐπικεφαλῆς τῶν Ἱεχωβάδων, οἱ ὁποῖοι συνελήφθησαν γιὰ ἀντικρατικὴ δραστηριότητα.

Ἡ ἔκθεση ἀναφερόταν ἐπίσης στὴν θρησκευτικὴ δραστηριότητα τῆς «Ἑβραϊκῆς Ἐκκλησίας», ἡ ὁποία πέτυχε τὴν χορήγηση ἀδείας γιὰ ἐργασία λαϊκῶν ὑπαλλήλων σὲ αὐτὴ τὴν «Ἐκκλησία». Παρέχεται ἡ πληροφορία ὅτι ὄχι ἀξιοκαταφρόνητο μέρος τῶν ὁπαδῶν - πιστῶν τῆς ὀνομαζομένης «Ἑβραϊκῆς Ἐκκλησίας» ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ παλαιοῦ Σλοβακικοῦ κράτους τοῦ Tiso, βαπτίσθησαν Ρωμαιοκαθολικοί, καὶ δήλωναν μέλη τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὀρισμένο τμῆμα τῆς Ἑβραϊκῆς ἐθνότητας, Ἑβραῖοι οἱ ὁποῖοι ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως ἀνῆκαν στὸ Κομμουνιστικὸ κόμμα καὶ δήλωναν ἄθρησκοι.

Ὡς ἐπακόλουθο τῆς ἀποψῆς ὅτι τὸ Σιωνιστικὸ κίνημα ἦταν κίνημα ἐθνικιστικὸ, Σωβινιστικὸ καὶ εἶχε σκοπὸ, σύμφωνα μὲ τὴν ἔκθεση, νὰ διαβρώσει τὴ χώρα καὶ νὰ ἀπομακρύνει τὸ λαὸ ἀπὸ τὶς εἰρηνικὲς προσπάθειες ἀνοικοδόμησης τοῦ Σοσιαλισμοῦ, πράγμα τὸ ὁποῖο ἐπιθυμοῦσαν οἱ ἐχθροὶ του, δηλώθηκε ὅτι οἱ ἀρμόδιες ὑπηρεσίες ἀφιέρωναν τὴν ἀπαιτούμενη προσοχὴ γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τέτοιων φαινομένων.

7) Συνάξεις - συνεδριάσεις Ἱερέων

Γινόταν ἀναφορὰ καὶ στὶς ἐπαρχιακὲς «Εἰρηνιστικὲς», ὅπως τὶς ὀνόμα-

ζαν, προσπάθειες μέσω των Ρωμαιοκαθολικών κληρικών, για τις οποίες αποφάσισε αρμόδια επιτροπή.

8) Ἀπαγόρευση τῆς δραστηριότητας Ἱερέων

Δὲν ἀναφέρθηκαν τὴν περίοδο αὐτὴ περιπτώσεις, ὅπου ἔγινε ἄρση τῆς ἄδειας λειτουργίας τῶν κληρικῶν. Καὶ αὐτό, διότι οἱ κληρικοὶ συμπεριφέρονταν ἀνάλογα καὶ εἶχαν ὅλοι τὴν ἔγκριση τῆς Κρατικῆς διοικήσεως.

Μέρος τῶν Ἱερέων σταμάτησε τὴν πληρωμὴ τῶν «Ἑλληνοκαθολικῶν Δανείων», [πρόκειται γιὰ χρήματα ποὺ δίδονταν στοὺς Ἱερεῖς προκειμένου νὰ ἀντιμετωπίσουν διάφορα ἔξοδα κατὰ τὴν διάρκεια ἐκπληρώσεως ὑπηρεσιακῶν καθηκόντων], πράγμα τὸ ὁποῖο προσφερόταν καὶ ἀπὸ τὸ παλαιὸ καθεστῶς. Αὐτὸ τὸ θέμα ἐξεταζόταν, ὥστε νὰ ληφθοῦν τὰ ἀνάλογα μέτρα γιὰ τοὺς κληρικοὺς οἱ ὁποῖοι δὲν πλήρωναν, μὲ σκοπὸ ἢ νὰ τοὺς χαριστοῦν τὰ χρήματα, ἢ νὰ γίνεи ἄρση τῆς ἄδειας ἐξασκήσεως τῶν Ἱερατικῶν καθηκόντων τους.

9) Ἀνεπιθύμητες ὀργανώσεις τοῦ κοινοῦ ἀπὸ κληρικούς

Δὲν σημειώθηκε τέτοια προσπάθεια.

10) Ὁρθοδοξία

Ἡ δραστηριότητα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας χαρακτηρίσθηκε ὡς δυσάρεστη. Ὡς αἰτία τῆς κακῆς αὐτῆς καταστάσεως τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, θεωρεῖτο ἡ ἀνεπαρκὴς παιδεία τῶν κληρικῶν της, δηλαδὴ τῶν πρώην Ἑλληνοκαθολικῶν - σὺνιτῶν καὶ ἐνωμένων μὲ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία Ἱερέων, τῶν Παλαιορθόδοξων καὶ τῶν νεοχειροτονημένων.

Ἐπογοραμμίσθηκε ἀκόμη, ὡς μεγάλη ἔλλειψη καὶ κακοδαιμονία γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἡ κακὴ προετοιμασία τῶν νεοχειροτονημένων Ἱερέων της, οἱ ὁποῖοι στίς ἐνορίες ἐμφανίζονταν ὅτι δὲν γινώριζαν τὸ Λειτουργικὸ τυπικὸ καὶ τίς Ἀκολουθίες τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, (ἴσως μὲ τὴν συμπεριφορὰ τους σκανδάλιζαν τοὺς πιστοὺς), καὶ ὁ πιστὸς λαὸς κατὰ συνέπεια τοὺς ἀγνοοῦσε. Αὐτὸ εἶχε ὀλέθριες ἐπιπτώσεις γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας καὶ ὁ πιστὸς λαὸς ὄχι μόνον ἀγνοοῦσε

τέτοιους ἐπίορκους κληρικούς, ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ κληρικοὶ ἐγίνοντο μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς αἰτίες νὰ ἀπομακρύνονται οἱ πιστοὶ ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, στὰ πλαίσια τοῦ ἀθεϊστικοῦ Σοσιαλιστικοῦ προγράμματος.

Ὁ συντάκτης αὐτῆς τῆς ἐκθέσεως καὶ κρατικὸς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν γραμματέας, φαίνεται νὰ ἦταν εὐσυνείδητος, ἴσως ὁμως ἀγνοοῦσε ὅτι μεγάλο μέρος εὐθύνῃς γιὰ τὴν κακὴ αὐτὴ Ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ εἶχε κυρίως ἡ Κομμουνιστικὴ ἀντιθρησκευτικὴ πολιτικὴ, ἡ ὁποία εὐνοοῦσε τοὺς ἀδιάφορους καὶ ἀνίκανους στὴν ὑπηρεσία τους Ἱερεῖς, χορηγώντας σὲ αὐτοὺς κρατικὴ ἄδεια ἐξασκήσεως τῶν καθηκόντων τους, σὲ μεγάλες καὶ κεντρικὲς ἐνορίες¹⁴. Φυσικά, καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ ἡ ἡγεσία της εἶχε εὐθύνες, οἱ ὁποῖες δὲν μποροῦν νὰ παραγνωρισθοῦν, παρότι τὰ πρῶτα τουλάχιστον χρόνια τοῦ Κομμουνιστικοῦ καθεστώτος, ἡ ὅλη πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ θρησκευτικὴ ζωὴ ρυθμιζόνταν ἀπευθείας ἀπὸ τὸ Κομμουνιστικὸ κόμμα.

11) Μοναχὲς

Οἱ μοναχὲς ἀναφερόταν ὅτι βρισκόνταν στὰ Κρατικὰ Νοσοκομεῖα (προφανῶς προσέφεραν ὑπηρεσίες) καὶ ἀσφαλῶς παρακολουθοῦνταν. Ὑπῆρχαν καὶ περιπτώσεις ποὺ στὰ ἐν λόγω Νοσοκομεῖα πῆγαιναν καὶ φυλακισμένες - ἐγκλειστες μοναχὲς ἀπὸ μοναστήρια, γιὰ θεραπεία ποὺ κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ συντάκτη, διέδιδαν διάφορες ἀναληθεῖς εἰδήσεις (προφανῶς ἐναντίον τοῦ καθεστώτος). Γι' αὐτὸ προτεινόταν νὰ μὴν στέλνονται γιὰ θεραπεία σὲ τέτοια νοσοκομεῖα οἱ ἀσθενεῖς μοναχὲς, τὶς ὁποῖες παραλάμβαναν γιὰ ἐξέταση μοναχὲς οἱ ὁποῖες ζοῦσαν μέσα σὲ κοινότητα. Φαίνεται ὅτι τὸ καθεστῶς φοβόταν ιδιαίτερα τὴν ἀποκάλυψη τῶν ἔργων του καὶ προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀποκρύψει τὴν πραγματικὴ κατάσταση, φθάνοντας μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐμποδίζει καὶ τὴν προσωπικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ ἀτόμων καὶ ὁμάδων, ποὺ θεωροῦσε ἐπικίνδυνα.

12) Προσκυνηματικὲς ἐκδηλώσεις

Τὸν μῆνα Ἰανουάριο τοῦ 1952 δὲν πραγματοποιήθηκαν προσκυνηματικὲς ἐκδηλώσεις. Σημειώνεται ὁμως τὸ γεγονός ὅτι Ἱερεῖς πῆγαν καὶ ἔψαλλαν τὰ κάλαντα κατὰ τὴν ἐορτὴ τῶν Χριστουγέννων (6-1-1952).

14. Imrich Belejkanic: ὡς ἀνωτέρω, σελ. 93.

13) Θρησκευτική αγωγή (στά σχολεία)

Τò μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν στά σχολεία δίδασκαν Ἱερεῖς καί στή διδασκαλία τους βοηθοῦσαν λαϊκοί καί ἐπισκέπτες διδάσκαλοι Θρησκευτικῶν. Ἀναφέρεται ὅτι στή συγκεκριμένη περιοχή εὐθύνης τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Γραμματέα, ὑπηρετοῦσαν 9 λαϊκοί μόνιμοί δάσκαλοι καί 25 ἐπισκέπτες δάσκαλοι Θρησκευτικῶν, οἱ ὁποῖοι δίδασκαν δύο (2) ἕως δέκα (10) ὥρες ἑβδομαδιαίως.

Ἐπογραμμίζοταν ἀκόμη, ὅτι στίς ἐπαρχίες Sobrance and Michalovce αὐτοὶ οἱ δάσκαλοι ἔτυχαν τῆς ἀδιαφορίας τῶν πιστῶν, ἐξαιτίας ἢ χάριν πρώην Ἑλληνοκαθολικῶν - οὐνιτῶν Ἱερέων. Τελευταίως ἀναφερόταν, ὅτι ἡ κατάσταση βελτιώθηκε, τὰ Θρησκευτικά διδάσκονταν κανονικά καί δέν ὑπῆρξαν ἐμπόδια.

14) Κήρυγμα στοὺς Ναοὺς

Ἀναφερόταν, ὅτι κατὰ τὸ μήνα Ἰανουάριο στήν περιοχή εὐθύνης τοῦ Κρατικοῦ γραμματέα ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, δέν σημειώθηκαν ἐνοχλητικά κηρύγματα.

Οἱ Ἱερεῖς διὰ μέσου τῶν Ἐπισκοπικῶν ποιμαντικῶν ἐγκυκλίων ἐνημέρωναν τοὺς πιστοὺς γιὰ Ἐκκλησιαστικά γεγονότα. Οἱ ἐγκύκλιοι αὐτῆς στάλθηκαν μαζί με αὐτὴ τὴν ἔκθεση στήν Κεντρική Κρατική Ὑπηρεσία ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν.

15) Ἐχθρική προπαγάνδα

Μερικοὶ Ἱερεῖς Ἐκκλησιῶν καί θρησκευτικῶν κοινοτήτων, ἀσκοῦσαν ἐχθρική προπαγάνδα. Τὴν ἴδια τακτική ἀκολουθοῦσαν καί διάφορες αἰρέσεις με νόμιμο τρόπο. Ἀκόμη, ἐξακριβώθηκε ἐχθρική προπαγάνδα μεταφερόμενη ἀπὸ τοὺς Ἱμπεραλιστές, διὰ μέσου τῆς αἰρέσεως τῶν Ἰεχωβάδων.

16) Ἀναλογίες στή συγκρότηση τῶν Ἐπισκοπικῶν γραφείων

Ἀναφέρεται, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στήν περιοχή τῆς Ἀνατολικῆς Σλοβακίας, διέθετε δύο ἐπισκοπές: Μία με ἔδρα τὸ Presov, καί ἄλλη με ἔδρα τὸ Michalovce. Ἡ δραστηριότητα τῶν Ἐπισκοπῶν αὐτῶν ἀπὸ Ἐκκλησια-

στικο-πολιτικῆς πλευρᾶς χαρακτηριζόταν ὡς πολὺ ἀδύναμη καὶ ἔλλειπῆς.

Ἡ ἔκθεση συνεχίζει ὅτι ἀπὸ ἄλλης πλευρᾶς ἡ κατάσταση βελτιώθηκε μὲ τὴν ἀναδιοργάνωση ὅσον ἀφορᾷ στὶς κατελιημμένες Ἐπισκοπές. Στὴν ἐπισκοπή τοῦ Presov ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλέξιος σπάνια ἤλεγχε τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ ἡ δραστηριότητα καὶ ἡ ἐργασία του ἦταν μειωμένες. Ἡ ὅλη δραστηριότητά του περιοριζόταν σὲ αὐτό, ὅτι δηλ. ὁ ἀναφερόμενος Ἐπίσκοπος καθόταν στὸ γραφεῖο του καὶ ἀσχολεῖτο μὲ καθαρά δογματικὲς ὑποθέσεις καὶ θέματα.

Τελευταία παρουσιάστηκε διένεξη μεταξὺ τῶν Ἱερέων στὸ Prosen γιὰ τὰ πρωτεῖα, τὴ δικαιοδοσία, τὴν κατάληψη Ὁρθοδόξων Ναῶν καὶ τὴ συστηματοποίηση σταθμῶν - κέντρων, ὅπου ἐξακριβώθηκε ὅτι σὲ δύο συστηματοποιημένα κέντρα εἶχαν τοποθετηθεῖ τρεῖς σπουδαστές.

Ἄρκετὰ ἐργαζόταν ὁ Διευθυντὴς τῶν Γραφείων τῶν Ἐπισκοπῶν Andrej Michalov, ὁ ὁποῖος προσπαθοῦσε νὰ ὀδηγήσει τὰ Ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας σὲ συμφωνία μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους.

Στὰ ἐπισκοπικὰ γραφεῖα τοῦ Michalovce, ἄλλαξε ἐπίσης ἡ κατάσταση. Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλέξανδρος διακρινόταν γιὰ πλεονεξία καὶ ἦταν ἐπιλήσιμων τῆς διακονίας του ὡς Ἐπισκόπου. Δὲν ἤξερε νὰ ἐπιλέξει ὑπαλλήλους καὶ συνεργάτες γιὰ τὰ γραφεῖα τῆς Ἐπισκοπῆς. Ἐπίσης, προέβη σὲ ἀξιόποινες πράξεις καὶ συγκεκριμένα: Ἐκανε μαύρη ἀγορὰ 270 λίτρων κρασιοῦ, τὸ ὁποῖο βρέθηκε θαμμένο στὸ ἔδαφος τοῦ πρώην Μοναστηριοῦ, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐργασιῶν μετατροπῆς του σὲ γραφεῖα τῆς Ἐπισκοπῆς. Τὸ κρασί τὸ πουλοῦσε ὁ Ἐπίσκοπος καὶ τὰ χρήματα τὰ κρατοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτοῦ. Ἐπίσης, στοὺς ὑπαλλήλους συμπεριφερόταν ἀλαζονικά καὶ ὡς ἐκ τούτου, ἐκεῖνοι δὲν τὸν συμπαθοῦσαν. Τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ μὲ τοὺς Ἱερεῖς τῆς Ἐπισκοπῆς του.

Ἡ κατάσταση στὴν Ἐπισκοπή βελτιώθηκε, ὅταν τοποθετήθηκε διευθυντὴς τοῦ γραφείου ὁ Josef Hreba, Ὁρθόδοξος Ἱερέας τοῦ Stakcine.

Στὴν ἔκθεση διευκρινιζόταν ὅτι:

«Ἡ ὑπηρεσία μας προτίθεται νὰ ἐπισκεφθεῖ τὰ γραφεῖα τῆς Ἐπισκοπῆς καὶ νὰ διενεργήσει οἰκονομικὸ ἔλεγχο, ἐφόσον ἔχει πληροφορίες ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν γραμματεὺς τῶν Ἐπισκοπῶν τοῦ Michalovce, Vojtech Babjak, χειρίζεται ἀνέντιμα τὰ οἰκονομικά».

Ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὶς ἀνωτέρω ἐνδεικτικὲς καὶ κατευθυντήριες ἀναφορές, τὸ Κομμουνιστικὸ καθεστῶς σταδιακὰ καὶ προοδευτικά, ὕστερα ἀπὸ τέσσερα καὶ πλέον χρόνια διακυβερνήσεως τῆς χώρας ἀπὸ αὐτό, εἶχε θέσει ὑπὸ ἔλεγχο ἄρκετὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ καὶ θρησκευτικὴ κατάσταση στὴ χώρα. Ὡστόσο, ὑπῆρχαν σοβαρὰ προβλήματα στὴ χώρα. Ἀνάλογα μὲ τὴν πε-

ρίπτωση, άλλοτε ο φόβος και άλλοτε η πειθώ ανάγκασαν τις Έκκλησίες και τις θρησκευτικές κοινότητες στην Τσεχοσλοβακία να υπηρεθήσουν τα Σοσιαλιστικά Ιδανικά, σε βάρος του πνευματικού και κανονικού καθιδρύματος των Έκκλησιών. Γιατί στόχος ήταν, αφού καταπιεσθούν και περιορισθούν ή μεταλλαγοῦν πνευματικά οί Έκκλησίες, να εξαπλωθεῖ ὁ Σοσιαλιστικός ἀθεϊσμός.

Αὐτὰ ὑπῆρξαν προγράμματα τὰ ὅποια δὲν ἔτυχαν καθολικῆς ἐπιτυχίας, ἀλλὰ μόνο μερικῆς και ἀνάλογα μὲ τις συγκεκριμένες γεωγραφικὲς περιοχές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Ἡ πολιτικὴ ἔναντι τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας

Μετὰ τις πολιτικὲς ἀλλαγὲς ποὺ ἔλαβαν χώρα στὰ κράτη τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὸ 1945, οἱ τότε κυβερνήσεις, ὅπως και αὐτὴ τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἄρχισαν νὰ ἐφαρμόζουν προδιαγεγραμμένη πολιτικὴ σὲ ὅ,τι ἀφοροῦσε τις σχέσεις τους μὲ τὸ Βατικανό. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διακοπὴ τῶν σχέσεων μὲ τὴν Ἁγία Ἐδρα και τὴν ἀποκήρυξη τῶν Κογκορδάτων (συμφωνιῶν)¹⁵.

Ὅταν τὸ Φεβρουάριο τοῦ ἔτους 1948, κατέλαβαν τὴν Τσεχοσλοβακία οἱ Κομμουνιστές, οἱ θρησκευτικὲς κοινότητες και κυρίως οἱ Ρωμαιοκαθολικοί, ὡς πλειοψηφοῦσα¹⁶ θρησκεία στὴ χώρα, ποὺ ἦταν ἀρκετὰ δυνατὴ και πειθαρχημένη, αἰσθάνθηκαν τὴν παρουσία του ἔντονα ἀντιθρησκευτικοῦ αὐτοῦ καθεστώτος. Ἡ πρώτη ἀντίδραση σὲ αὐτὴν τὴν ἀντιεκκλησιαστικὴ και ὀλοκληρωτικὴ πολιτικὴ ἐκδηλώθηκε μὲ τὴν ἀντίδραση τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν και οὐνιτῶν ἐπισκόπων στὴν Τσεχοσλοβακία, οἱ ὅποιοι ὡς ἀρχηγοί τῆς ἐπικρατοῦσας θρησκευτικῆς κοινότητος εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ ἀντιδράσουν εὐκολότερα και ἐξαιτίας τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας τους ἦταν ὁ Πάπας και τὸ Βατικανό, ὅπου ἔδρευαν στὴ σφαῖρα τῶν ἐλευθέρων και Δημοκρατικῶν κρατῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, μὲ ἀρκετὲς δυνατότητες τουλάχιστον ἠθικῆς συμπαράστασης.

15. π. Γεωργ. Μεταλληνοῦ-Δημ. Γόνη-διακ. Ἡλ. Φρατσέα-διακ. Εὐγ. Μοράρου- ἐπισκ. Βανάτου Ἀθανασίου (Γέβριτς): Ἡ Οὐνία χθὲς και σήμερα. Ἀθήνα 1992, σελ. 132.

16. Michael Fedor: ὡς ἀνωτέρω, σελ. 71.

1. Στάση Ρωμαιοκαθολικῆς Ἱεραρχίας

Στὴν μὲ ἡμερομηνία 17 Φεβρουαρίου 1950 ἐγκύκλιο¹⁷ πρὸς τὸ ἱερατεῖο τῆς δικαιοδοσίας τους, ἀναφέρονταν στὴν ἔκδοση ἀπὸ τὸ κράτος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν νόμων, στίς ἐπιχειρούμενες κρατικές παρεμβάσεις σὲ ἐσωτερικά θέματα τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἄπτονταν τῆς ἐλευθερίας τῆς. Συγκεκριμένα, καταδίκασαν τὴν παρέμβαση τῶν κρατικῶν ὀργάνων τῆς Σλοβακικῆς Ὑπηρεσίας ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν (ποὺ ἔδρευε στὴν Bratislava) στὴ χηρεύουσα ἐπισκοπὴ τῆς Banske Bystrice, ὅπου μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Dr. Andrej Skrabik μὲ ἐρμηνεία τῶν νόμων (παραγρ. 7 odst 3) νόμος ἀρ. 218/49 (καὶ παραγρ. 18 odst 3) νόμος ἀρ. 219/49 διόρισαν¹⁸ ἔφορο τῆς Ἐπισκοπῆς τὸν Ἐπίσκοπο Jan Dechter χωρὶς τὴν ἔγκριση τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἱεραρχίας¹⁹, γεγονός τὸ ὁποῖο χαρακτηρίστηκε ὡς ἀνεπίτρεπτο καὶ ἀντίθετο μὲ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νόμους.

Ἐπίσης, προειδοποίησαν τὸ Ἱερατεῖο ὅτι σὲ περίπτωση ποὺ ὁποιοσδήποτε Ἱερεὺς ἀναλάβει τέτοια καθήκοντα διοικητοῦ ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη θέση σὲ Ἐπισκοπὴ χωρὶς κανονικὴ ἔγκριση τῆς προϊσταμένης του ἀρχῆς, θὰ ἀφορισθεῖ. Στὴν ἴδια ἐπίσης ἐγκύκλιο κατηγόρησαν τὰ κρατικά ὄργανα γιὰ συχνές ἐπισκέψεις καὶ συνομιλίες μὲ τοὺς κατὰ τόπους Ἱερεῖς, προκειμένου ὕστερα ἀπὸ κάποια «διαφώτιση» νὰ τοὺς στρέψουν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀθεντίας. Αὐτὰ χαρακτηρίζονταν ὡς συστηματικὴ τακτικὴ ἐναντίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας καὶ τοῦ Ἁγίου Πατρὸς δηλ. τοῦ Πάπα. Ἀκόμη ἀπαγόρευσαν τὴ συμμετοχὴ τῶν Ἱερέων σὲ σεμινάρια ποὺ γι' αὐτοὺς ἐτοιμάζονταν μὲ πρωτοβουλία τῶν κρατικῶν ὀργάνων, διότι αὐτὰ θεωροῦνταν ὑποπητὴ τακτικὴ ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὑποδείκνυαν στὰ κρατικά ὄργανα νὰ σταματήσουν τὴν ἀκολουθούμενη μέχρι τότε τακτικὴ, γιατί αὐτὴ ἦταν τελείως ἀντίθετη μὲ τὴν ἐπιθυμία καὶ θέληση τοῦ λαοῦ τους.

Μὲ αὐτὴ τὴν ἐγκύκλιο τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς καὶ οὐνιτικῆς Ἱεραρχίας, ση-

17. Obezniċ katolicċkemu duchovenstvu.

Rozmnozen polde 1, odst. 2 lit. d

Zakona cis, 94/1949 Sh./

Dano 17, unora v Milostivem 1 ete 1950.

18. Obezniċ katolicċkemu duchovenstvu: ὡς ἀνωτέρω. Βλέπε καὶ Γεωργίου Παν. Κουντούρη: ὡς ἀνωτέρω, σελ. 169.

19. Τὴν τότε Ρωμαιοκαθολικὴ Ἱεραρχία τῆς Τσεχοσλοβακίας ἀποτελοῦσαν τα ἑξῆς πρόσωπα: Οἱ Ἀρχιεπίσκοποι: Πράγας Josef Beran, Ὁλομουτς Josef Karel Matocha. Οἱ Ἐπίσκοποι: Moric Picha, Jan Vojtassak, Jan Carsky, Karel Skoupy, Pavel Gojdic, Edyard Necsey, Ambroz Lazik, Josef Hlouch, Stepan Trochta, Robert Pobožny, Frantisek Onderek.

ματοδοτείται πλέον και καταγγέλλεται άνοιχτά τὸ ἀληθινὸ πρόσωπο καὶ οἱ ἀντιεκκλησιαστικὲς μέθοδοι τῆς κομμουνιστικῆς πρακτικῆς ἐναντίον τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων καὶ τῆς Ἐκκλησίας γενικώτερα. Ὅπως εἶναι κατανοητό, τὰ ὄργανα τῆς διοικήσεως ἐλάμβανον καθημερινὰ πλέον ὑποδείξεις γιὰ τὴν πραγματοποίηση νέων στόχων ἐλέγχου τῆς Ἐκκλησίας.

2. Στάση Κρατικῆς διοικήσεως

Συχνότατη ἦταν ἡ παρακολούθηση τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Ἱερέων καὶ τοῦ κηρύγματός τους, ὡς καὶ ἡ παρακολούθηση τῶν περιοδικῶν καὶ τοῦ τύπου τοῦ ἐπηρεαζομένου ἀπὸ τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς γενικότερα. Κάθε Ἱερέας, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐν γένει συμπεριφορά του, εἶχε τοποθετηθεῖ σὲ κάποια κατηγορία, π.χ. ἔμπιστος, μὲ θετικὴ στάση, ἀδιάφορος ἢ καὶ ἀντιδραστικὸς²⁰. Ἐρευνούσαν δηλ. ποιὸς ἦταν «δικὸς τους» καὶ ποιὸς μποροῦσε νὰ ἀποβεῖ ἐπικίνδυνος γι' αὐτοὺς. Αὐτόνοητο εἶναι, ὅτι ἡ ὅλη θρησκευτικὴ ζωὴ παρακολουθεῖτο ἀπὸ τὰ κρατικὰ ὄργανα μὲ τὴν βοήθεια πλέον καὶ τῆς Κρατικῆς ἀσφάλειας. Τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων Κράτους καὶ Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας κατέλαβε τὴν πρώτη θέση στὸν ταξικὸ ἀγῶνα τῶν Κομμουνιστῶν. Οἱ ἡγέτες τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ αὐτῆς τῆς πολιτικῆς δημιούργησαν ἰδιαίτερο ὄργανο – τμήμα ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν – ἀποτελούμενο ἀπὸ ἐκπροσώπους τοῦ κόμματος. Μέλη αὐτοῦ τοῦ τμήματος ἦταν οἱ πολιτικοκομματικοὶ ἀξιωματοῦχοι: V. Clementis, A. Cepicka, Zd. Fierlinger, J. Jendrych, V. Kopecky a. V. Siroky²¹. Στὶς συνεδριάσεις συμμετεῖχαν καὶ ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι τοῦ κόμματος καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τμημάτων τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐθνικοῦ Μετώπου (U.A.V.N.F.) καὶ κυρίως ὁ Zd. Nejedly. Ἡ ὡς ἄνω ἐγκύκλιος τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων εἶναι ἀποκαλυπτικὴ γιὰ τὴν ἀθεϊστικὴ προπαγάνδα, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἐπακολουθήσει σκληρότερη. Προσπάθησαν βέβαια νὰ σταματήσουν μὲ αὐτὴ τους τὴν ἀντίδραση τὶς ἐχθρικές ἐπιθέσεις τοῦ ἀθεϊστικοῦ καθεστῶτος ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅμως ἡ πολιτικὴ προπαγάνδα μὲσφ τῶν τακτικῶν καὶ κατευθυνόμενων συνομιλιῶν τῶν κρατικῶν ὀργάνων μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων καὶ ἰδιαίτερα τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, συνεχίσθηκε. Ὁ στόχος ἦταν προφανής: Νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἀντιεκκλησιαστικὴ τους πολιτικὴ εἶτε

20. Γεωργίου Παν. Κουντούρη: ὡς ἀνωτέρω, σελ. 175.

21. Michal Fedor: ὡς ἀνωτέρω, σελ. 66.

μὲ τὴν πειθῶ, εἴτε μὲ τὸν ἐκφοβισμό καὶ τὸν ἐξαναγκασμό, κυρίως τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν Ἱερέων, ὅπως καταγγέλθηκε στὴν ἀναφερόμενη Ρωμαιοκαθολικὴ ἐγκύκλιο. Παρακολουθεῖτο λεπτομερῶς, ὄχι ἀπλῶς ἡ διοικητικὴ ὀργάνωση καὶ λειτουργία τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων, ὅπως διαβάζομε σὲ ἀπόρρητη ἔκθεση γιὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ, μὲ ἡμερομηνία 29 Ὀκτωβρίου 1950²², ἀλλὰ καὶ ἡ προσωπικὴ διάθεση τῶν Ἱερέων. Τοὺς ἐνδιέφερε ιδιαίτερα ἡ ἀπόκτηση ἐμπιστοσύνης τῶν Ἱερέων ἔναντι τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, τὴν ὁποία ἀξιολογοῦσαν θετικὰ στὴν ἐν λόγῳ ἔκθεση, δηλ. ὅτι αὐτὴ αὐξήθηκε. Παρακολουθεῖτο ἐπίσης ἡ ἐπίδραση, τὴν ὁποία ἀσκούσε ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τοῦ Βατικανοῦ στὸ Ἱερατεῖο. Ἄρκετοὶ Ἱερεῖς χαρακτηρίζονταν ὅτι ἀμφιταλαντεύονταν. Παράλληλα, ὑποστήριζαν ὅτι προοδευτικὰ καὶ ἀναλογικὰ οἱ Ἱερεῖς ἀποδέχονταν τὴ Λαοδημοκρατικὴ διοίκηση. Σύμφωνα μὲ τὶς κρατικὲς ὑπηρεσίες, οἱ Ἱερεῖς ὑποστήριζαν στὰ κηρύγματά τους τοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ τὸ κίνημα γιὰ τὴν εἰρήνη. Συμμετεῖχαν δι' ἀντιπροσωπείας Ρωμαιοκαθολικοὶ Ἱερεῖς στὴν χειροτονία τοῦ Ὀρθοδόξου Ἐπισκόπου στὸ Michalovce. Αὐτὸ σήμαινε ὅτι καὶ Ρωμαιοκαθολικοὶ λειτουργοὶ ἀποδέχονταν στὴν Ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ καθεστῶτος καὶ στὶς σχέσεις μεταξὺ Οὐνιτῶν καὶ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἀναφέρθηκαν πολλὰ ἐπίσης παραδείγματα συγκεκριμένων Ρωμαιοκαθολικῶν Ἱερέων, ποὺ συμμετεῖχαν στὶς ἐργασίες τῶν συνεταιρισμῶν τῶν ἐργαζομένων τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας. Ἡ παραπλανητικὴ τακτικὴ ἦταν ἡ ἑξῆς: Νὰ πιστέψει καὶ νὰ ἀποδεχθεῖ ὁ λαὸς ὅτι τὸ νέο Κομμουνιστικὸ καθεστῶς δὲν ἦταν ἐναντίον τῆς θρησκείας. Ὑποστήριζαν ὅτι μοναδικὸ τοῦ ἐνδιαφέροντος στὰ Ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα ἦταν νὰ ἀπελευθερώσει τὸ λαὸ τους ἀπὸ τὶς δολοπλοκίες τοῦ Βατικανοῦ καὶ νὰ δώσει σὲ αὐτὸν πλήρη θρησκευτικὴ καὶ ἔθνικὴ ἐλευθερία.

Ἀπὸ ἄλλη ἔκθεση²³ γιὰ τὴν Ἐκκλησιαστικό-πολιτικὴ κατάσταση στὴν ἐπαρχία τοῦ Presov μὲ ἡμερομηνία 15 Μαΐου 1952 πιστοποιήθηκε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ ἡ ἔντονη ἀντίδραση τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ Ἱερατείου κατὰ τοῦ κρατοῦντος καθεστῶτος, ἀφ' ἧς στιγμῆς κατέλαβε τὴν ἐξουσία τὸ Κομμουνιστικὸ κόμμα στὴ Τσεχοσλοβακία. Ὑπογραμμίστηκε ἡ ἔντονα ἐχθρική καὶ ἀντιδραστικὴ στάση τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν πρὸς τὸ καθεστῶς τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας.

22. Cirkevne oddelenie. 370-25/10/1950-1 4 / 25 Oktobra 1950 Slovensky urad pre veci cirkevne Bratislava. Cirkevnopoliticka zprava za obdobie od 1 X 1950 do 15 X 1950.

23. Γεωργίου Παν Κουντούρη: ὡς ἀνωτέρω, προσθήκη, ἀρ. 20, σελ.82. Zprava o cirkenopolitickej situacii v presovskom kraji K 15 Maju 1952.

Ρωμαιοκαθολικοί Κληρικοί πού χαρακτηρίστηκαν ως αντιδραστικοί, κατηγορήθηκαν πώς δέν συνειδητοποίησαν²⁴ ότι ζοῦν στή νέα δημιουργική Σοσιαλιστική κοινωνία καί χρησιμοποιοῦσαν παλαιούς καί καπιταλιστικούς τρόπους ἐπικοινωνίας. Παρατίθενται καί ὀνόματα Ρωμαιοκαθολικῶν ἱερέων, ὅπου τήν 7η Φεβρουαρίου 1952 ἀνοικτὰ καί παρουσία κρατικῶν ὀργάνων διετύπωσαν τήν ἀποψη ὅτι ὁ Πάπας ἔπρεπε νά στέλνει ἀπευθείας σέ κάθε κληρικό ποιμαντικές ἐπιστολές, τίς ὁποῖες δέν ἔπρεπε κανείς νά τίς ἐλέγχει. Προσέθεσαν δέ ὅτι καί οἱ Ἱερεῖς ἦταν ἀπαραίτητο νά ἔχουν τό δικαίωμα ἀλληλογραφίας μέ τόν ἀρχηγό τῆς Ἐκκλησίας τους χωρίς λογοκρισία. Ἀκόμη δήλωσαν ὅτι ὁ Πάπας πρέπει νά στείλει ἀπευθείας Νούντιο (πρέσβη τοῦ Βατικανοῦ) στήν Πράγα, στόν ὁποῖο θά ἦταν ὑποχρεωμένη ἡ Τσεχοσλοβακική Δημοκρατία νά ἐξασφαλίσει ἐλευθερία καί ἀσφάλεια. Ζήτησαν ἀκόμη, ἡ Κυβέρνηση νά ἐπιτρέψει τήν ἔκδοση ἑνός ἐβδομαδιαίου περιοδικοῦ θρησκευτικοῦ περιεχομένου χωρίς λογοκρισία καί ἔλεγχο. Αὐτοὶ οἱ κατὰ τή γνώμη τῶν κρατικῶν ὀργάνων ἀντιδραστικοί Ρωμαιοκαθολικοί κληρικοί δέν ἤθελαν οὔτε νά ἀκούσουν γιά τό Σοσιαλισμό, προφανῶς ἐπειδή θεωροῦσαν ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά δρᾷ ἀνενόχλητη ἀπό κρατικές παρεμβάσεις καί συγκεκριμένα ἀπό τίς παρεμβάσεις τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ Σοσιαλιστικοῦ καθεστώτος.

Ἡ ἔκθεση ἀκόμη ἀναφερόταν σέ κάποιους ἀντιδραστικούς Ρωμαιοκαθολικούς Ἱερεῖς οἱ ὁποῖοι, σύμφωνα μέ στοιχεῖα τῶν Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν (πραγματικά ἢ χαλκευμένα) εἶχαν σχέσεις μέ παντρεμένες γυναῖκες. Ὅταν ἔγινε γνωστο τό γεγονός, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νά σκανδαλίζεται ὁ πιστός λαός τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν καί νά ἀπομακρύνεται ἀπό τήν Ἐκκλησία, λέγοντας ὅτι οὔτε οἱ Ἱερεῖς εἶναι τέτοιοι ὅπως κάποτε.

Ὡστόσο, τὰ κρατικά ὄργανα προσπάθησαν νά πλησιάσουν καί νά προσελκύσουν κι ἄλλους Ἱερεῖς στό κίνημα τῶν προοδευτικῶν Ἱερέων. Ἐξυπακούεται ὅτι ἡ ομάδα αὐτῆ τῶν προοδευτικῶν Ἱερέων, στόχο εἶχε νά ὑπηρετήσει τοὺς σκοποὺς καί τὰ δράματα τῆς Λαϊκῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας.

Γεγονός πάντως εἶναι ὅτι ἡ ἀθεϊστική καί ὑλιστική προπαγάνδα ἐπηρέασε ἀκόμη ἐκτός ἀπό τόν πιστό λαό καί τμήμα εὐσεβῶν Κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπομακρύνθηκαν μέ τή ζωή τους ἀπό τὰ δόγματα καί τοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, δημιουργώντας ἐκ τῶν ἔσω ζημίᾳ στήν Ἐκκλησία πρὸς μεγάλη χαρὰ τῶν Κομμουνιστικῶν ἀξιωματούχων καί καθοδηγητῶν.

24. Γεωργίου Παν. Κουντούρη: ὡς ἀνωτέρω, προσθήκη 19, σελ. 76. Celkova cirkevno-politicka situacia v kraji.

Στὰ διάφορα συμβούλια ποὺ καλοῦνταν οἱ Ἱερεῖς, προφανῶς μὲ κρατική πρωτοβουλία, μόνο δύο ἢ τρεῖς Ἱερεῖς πῆγαιναν. Αὐτοὶ ὀνομάζονταν πατριῶτες, καὶ φυσικά, καταδικάζονταν γιὰ τὴ συμμετοχή τους ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν Κληρικῶν.

Ἡ ἐκθεση αὐτὴ συνεχίζει, ὅτι μετὰ τὴν παρέλευση λίγων ἐτῶν, τόσο τὸ ἀνώτερο, ὅσο καὶ τὸ κατώτερο Ἱερατεῖο ἄλλαξε τελείως στάση. Βεβαίως, ἀναγνώριζαν ὅτι αὐτὸ ἐγίνε τυπικά, προφανῶς ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν δραστηριοτήτων, τῶν συκοφαντικῶν ψιθύρων καὶ τῆς διαίρεσεως τῶν Κληρικῶν σὲ φιλοκυβερνητικὸς καὶ μὴ.

Ἀπὸ τίς διάφορες ἀπόρρητες ἐκθέσεις τῶν ἐτῶν 1950, 1951, 1952, γιὰ τὴν Ἐκκλησιαστικο-πολιτικὴ κατάσταση στὴν Τσεχοσλοβακία, διαπιστώνεται ἡ μεγάλη προσπάθεια τῆς Κομμουνιστικῆς διοικήσεως, προκειμένου νὰ ἐπιτύχει τὴν προσέγγιση κυρίως τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν Κληρικῶν. Φυσικά ἡ προσέγγιση αὐτὴ δὲν ἦταν μία ἀπλή, φιλικὴ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀμοιβαίων σχέσεων συνεργασία. Στόχευε στὸν πλήρη καὶ ἐκ τῶν ἔσω ἔλεγχου τῆς μεγαλύτερης καὶ ἐνοχλητικῆς γιὰ τὸ καθεστῶς θρησκευτικῆς κοινότητος τῆς Τσεχοσλοβακίας.

Ὡς πρὸς αὐτό, τὰ κρατικὰ ὄργανα μὲ διάφορα ψεῦδη, ἐκφοβισμοὺς καὶ μισοαλήθειες δήλωναν τὰ ἑξῆς:

«Μὲ τὴν εἰρηνικὴ συνέλευση τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν Ἱερέων στὴν Πράγα τὴν 27η-9-1951 τὸ Ρωμαιοκαθολικὸ Ἱερατεῖο δημόσια διακήρυξε τὴν συμφωνία του μὲ τὸ δικό μας καθεστῶς, καταδίκασε τὴν πολεμικὴ πολιτικὴ τοῦ Βατικανοῦ καὶ τὴν συνεργασία μὲ τοὺς Δυτικὸς Ἱμπεριαλιστὲς καὶ ὑποσχέθηκε βοήθεια γιὰ τὴν οἰκοδόμησι τοῦ Σοσιαλισμοῦ»²⁵.

Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ὡς ἀνεφέρθη, εἶχε στὶς τάξεις της, ὡς τὸ 1940 τὸ 73% περίπου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τσεχοσλοβακίας²⁶. Ἦταν Ἐκκλησία ἀρκετὰ ἰσχυρὴ καὶ ἐχθρικὴ γιὰ τὴ λαοδημοκρατικὴ διοίκηση τῆς χώρας. Τὸ Ἱερατεῖο της συχνὰ παρουσίαζε ἀντικρατικὴ ἢ ἐπὶ τὸ ὀρθότερον, ἀντικομμουνιστικὴ δραστηριότητα. Ἐθεωρεῖτο ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι καὶ τὰ μοναστήρια της προκαλοῦσαν ἀντιπαραθέσεις καὶ ἀναταραχὲς στὸ ἔδαφος τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας καὶ ὅτι αὐτὲς οἱ ἀναταραχὲς ἦταν σύμφωνες μὲ τίς πολιτικὲς ἐπιδιώξεις τοῦ Βατικανοῦ.

25. Γεωργίου Παν. Κουντούρη: ὡς ἀνωτέρω, σελ. 175.

26. Gorazd Vopatny: ὡς ἀνωτέρω, σελ. 64-65.

3. Θέση Βατικανού

Οί προσπάθειες είχαν σαν στόχο να φανεϊ στον κόσμο ότι ο Ρωμαιοκαθολικισμός καταδιώκεται από το καθεστώς αυτής της χώρας. Η Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία εκπροσωπούσε τότε στη διεθνή σκηνή αντίθετες ιδέες από αυτές του επικρατούντος πολιτικού συστήματος της χώρας. Σπουδαίο ρόλο ως προς αυτό διεδραμάτισε ή άνοικτη και χωρίς έπιφυλάξεις αντικομμουνιστική θέση του Βατικανού. Αυτή ή τοποθέτηση εκφράστηκε με συγκεκριμένα μέτρα από την πλευρά του, όπως ο άφορισμός εκείνων των Καθολικών από τον Πάπα Πίο ΧΙΙ την 13η Ίουλίου 1949, οι όποιοι έγιναν μέλη του Κομμουνιστικού κόμματος²⁷. Επίσης, με άλλη απόφασή του (= Dekret), το Βατικανό κάλεσε όλους τους χριστιανούς σε κοινό άγώνα έναντίον του Κομμουνισμού.

4. Σκληρή Άπάντηση

Οί Κομμουνιστές, βεβαίως, άπάντησαν σε αυτές τις προκλήσεις του Βατικανού και με άπευθείας επιθέσεις. Χαρακτήρισαν τις δραστηριότητες της Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας ως πολιτικές, που στόχο είχαν να διαμορφώσουν αντικαθεστωτική πολιτική άποψη στους Τσέχους και Σλοβάκους. Με αυτή τη λογική κατάργησαν - διέλυσαν τά Ρωμαιοκαθολικά Μοναστήρια²⁸, επειδή θεωρήθηκαν ότι είχαν ξεφύγει από τον προορισμό τους και είχαν μεταβληθεί σε μυστικά στρατηγεία ενόπλων έναντίον της επικρατούσης τότε πολιτικής πραγματικότητας. Έν συνεχεία, προχώρησαν στην κατάργηση - διάλυση της Έλληνοκαθολικής-ουνιτικής Έκκλησίας, που ανήκε άπευθείας στο Βατικανό και ήταν τό ίδιο Ρωμαιοκαθολική. Άκόμη επιδίωξαν την ανάμειξη στα έσωτερικά του Ρωμαιοκαθολικισμού με την διαίρεση, άπόκτηση και συστράτευση με αυτούς μελών της Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας, τά όποια ήταν πρόθυμα να συνεργασθούν με τό Κομμουνιστικό καθεστώς.

Δυστυχώς τέτοιοι άνθρωποι -κυρίως Ίερείς- της Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας βρέθηκαν για διαφόρους λόγους άρκετοί. Όρισμένοι από αυτούς συνεργάστηκαν με τό καθεστώς, άποβλέποντας σε καριέρα και άπόκτηση άξιωματών και χρημάτων. Άλλοι από αυτούς είχαν πέσει σε ιδεολογική

27. Hlas Pravoslavi roc VI 1950, σελ. 127.

28. Τάσου Μιχαλά: Η Όρθοδοξία στην Τσεχοσλοβακία, Άθήνα 1985, σελ. 122.

σύγχυση, ἐνῶ ἄλλοι ἦταν δυσαρεστημένοι ἀπὸ τὴν ἱερατική τους ζωὴ. Κάποιοι πάλι ἦταν δυσαρεστημένοι ἀπὸ τοὺς προϊστάμενους τους καὶ ἔδειχναν ἀδιαφορία πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱεραρχία, ἐνῶ ἄρκετοὶ ἐπέισθησαν ἢ ἐκβιάστηκαν ἀπὸ τὴν κρατικὴ διοίκηση. Ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι καλοπροαίρετοι οἱ ὁποῖοι δὲν ἀνέχονταν τὶς καινοτυπίες στὴν θεολογικὴ καὶ Ἐκκλησιαστικὴ σφαῖρα, τὶς δολοπλοκίες καὶ τὴν πολιτικὴ ἐκμετάλλευση τῆς θρησκείας ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Βατικανοῦ. Σὲ αὐτὰ ὁμως δὲν ἀναφέρονται οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἱστορικοὶ. Ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς κατηγορίες τῶν ἱερέων, ὁρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς ἔγιναν μέλη τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος. Αὐτοὶ βεβαίως, χρησιμοποιοῦντο ὡς ὄργανα ἀπὸ τὴν ἐξουσία καὶ ἀνῆκαν, φυσικά, στὴν κατηγορία τῶν «τελειῶς ἐμπίστων», προκειμένου οἱ Κομμουνιστὲς νὰ ἐπιβάλλουν τὶς προθέσεις τους μέσῳ αὐτῶν στὴν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία²⁹. Μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς ἔθεσαν καὶ ὑποψηφιότητα γιὰ τὴν Κυβέρνηση, ὥστε νὰ παραπλανήσουν τοὺς πιστοὺς καὶ στὸ ἐξωτερικόν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι συνυπεύθυνη γιὰ τὶς πράξεις τῆς Κυβερνήσεως, ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ μέτρα ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς τακτικῆς θὰ ἦταν ἡ ἠθικὴ καταστροφὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἄσκοπο τῆς θρησκευτικῆς τῆς κατήχησης.

Στὸ ξεκίνημα αὐτῆς τῆς χωρὶς ἐκκλησιαστικὴ ἔγκριση τακτικῆς, συμμετείχαν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ Ἱερεῖς Plojnar, Horak, Lukacovic. Ἀναπτύχθηκε στὴ συνέχεια ἓνα ὁλόκληρο σχέδιο μὲ ὄπαδους ἀπὸ τὴν τάξη τῶν κληρικῶν καὶ τῶν πιστῶν, μὲ ποικίλλες συνεργασίες καὶ κατευθύνσεις μὲ τὰ κρατικὰ ὄργανα. Ἀκόμη ἔλεγχαν τὶς Θεολογικὲς καὶ Ἐκκλησιαστικὲς Σχολές. Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἔλεγξαν τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἐκ τῶν ἔνδον.

Ἡ συνεχιζόμενη ἔντονη στρατηγικὴ γιὰ τὸ πῶς θὰ ἀντιμετωπισθεῖ ἡ Βατικάνεια ἐπιρροὴ στὰ ἐσωτερικὰ πολιτικὰ ζητήματα τῆς Τσεχοσλοβακίας, ὅπως ἀπεφασίσθη στὴ συνεδρίαση πού ἔγινε στὶς ἀρχὲς τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1948 καὶ καταγράφεται ὡς ντοκουμέντο, ὀδήγησε στὴ δυνατότητα δημιουργίας συνδέσμων Τσέχων Καθολικῶν καὶ Σλοβάκων Καθολικῶν, ὡς ὁργανισμῶν οἱ ὁποῖοι θὰ ἀδελφοποιούσαν τοὺς Καθολικοὺς πού ἦταν πιστοὶ στὴ Λαϊκὴ Δημοκρατία καὶ οἱ ἴδιοι θὰ «προωθοῦσαν» τὰ Ρωμαιοκαθολικὰ συμφέροντα. Ἐλέχθη ὅτι στὴν περίπτωσή πού οἱ Ἐπίσκοποι δὲν θὰ συμπορεύονταν μὲ αὐτοὺς τοὺς συνδέσμους, δὲν μπορούσαν νὰ κάνουν τίποτα ἐναντίον τους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ καλοῦν τοὺς πιστοὺς νὰ ἀποφεύγουν αὐτοὺς τοὺς συνδέσμους. Τὸ μόνο πού μπορούσαν περισσότερο νὰ κάνουν, ἦταν νὰ ἀπαγορεύουν στοὺς Ἱερεῖς νὰ συμμετέχουν σὲ αὐτοὺς τοὺς συνδέσμους

29. Michal Fedor: ὡς ἀνωτέρω, σελ. 67.

μέ το αίτιολογικό ότι δεν έχουν κανονική άδεια από την προϊσταμένη τους Έκκλησιαστική αρχή. Σε όποιον δεν υπάκουγε θα επέσυραν την ποινή της καθαιρέσεως. Κατ' αυτό τον τρόπο (σύμφωνα με την Κομμουνιστική διοίκηση) θα δημιουργείτο τέτοια κατάσταση ώστε από τη μιὰ πλευρά ο πιστός λαός να είχε την εμπειρία και την πεποίθηση ότι οι αναφερόμενοι συνδυασμοί υπηρετούσαν με επιτυχία τα Ρωμαιοκαθολικά συμφέροντα, ενώ ταυτόχρονα από την άλλη πλευρά οι Ίερείς οι όποιοι ανήκαν στους συνδέσμους αυτούς και προσέφεραν τις θετικές υπηρεσίες τους, καταδιώκονταν από τη Ρωμαιοκαθολική Έκκλησιαστική Ίεραρχία.

Αυτή ή κατάσταση θεωρήθηκε κατάλληλη. Όσοι συμμετείχαν στους συνδέσμους αυτούς, θα έδηλωναν δημόσια τις θετικές εμπειρίες τους, και αυτό θα επέφερε κάποια αποτελέσματα με ανάλογη ψυχολογική προετοιμασία του λαού, όπως να ανακηρυχθεί ή Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία ως Έθνική Έκκλησία, ή όποια ανεξαρτητοποιήθηκε από τη Ρώμη. Να έναρμονισθεί ακόμη ή νέα Έθνική Καθολική Έκκλησία με τη Σλαβοποίηση του λειτουργικού της τυπικού και να μην αναγνωρίζεται ο Επίσκοπος Ρώμης. Πίστευαν ότι αυτή ή Έκκλησία θα ήταν «ταυτόσημη» με την επικρατούσα και διοικούμενη από το Βατικανό, την όποια θα αναγνώριζε και θα πιστοποιούσε ή Κρατική Διοίκηση. Κατ' αυτό τον τρόπο και στην πράξη όλοι οι πιστοί της επικρατούσας Ρωμαϊκής Έκκλησίας θα μεταφέρονταν και θα μεταγράφοντο στη νέα Έθνική Έκκλησία. Όποιος δεν συμφωνούσε με αυτό, έπρεπε, με φυσικό και κανονικοφανή τρόπο, να φύγει από αυτή την Έκκλησία προς την άθρησκεία ή και την άθεϊα, ακόμη και σε κάποια από τις μη Καθολικές Έκκλησίες.

Έτσι, με βάση τα αναφερόμενα σχέδια και τις προηγηθείσες πρακτικές και μεθόδους, δημιουργήθηκε κίνηση και όργανο που όνομάστηκε «Καθολική Έπιχείρηση». Σοβαρό, ωστόσο, ήταν το πρόβλημα της χειροτονίας των πρώτων Έπισκόπων αυτής της νεοσύστατης (κρατικής) Έκκλησίας³⁰, που έπιθυμούσε να συμπαρασύρη και να αποσπάση τη Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία της χώρας από το Βατικανό.

Ο ούνιτης ιστορικός Michal Fedor ύποστηρίζει ότι στην έπιχείρηση αυτή εϊσήλθαν πολλά μέλη του Κομμουνιστικού κόμματος που πιθανόν να αποτελούσαν πλειοψηφία. Άλλά έδω ό ούνιτης ιστορικός προσπαθεί να συσκοτίση τα πράγματα, γιατί γνωρίζει ότι οι τότε Κομμουνιστές κατά πλειοψηφία ήταν και βαπτισμένοι Ρωμαιοκαθολικοί. Πιθανόν και κάποιοι από αυτούς να χρησιμοποιήθηκαν για τις έπιδιώξεις του Βατικανού.

30. Gorazd Vopatny: ως άνωτέρω, σελ. 66-67. Βλέπε και Michal Fedor: ως άνωτέρω, σελ. 70.

Σύμφωνα μὲ τοὺς Ρωμαιοκαθολικούς, ἡ ἐπιχείρηση αὐτὴ δὲν εἶχε τὴν ἀναμενόμενη γιὰ τοὺς Κομμουνιστὲς συμμετοχὴ τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ πιστοῦ λαοῦ, ἐφόσον συνεργάστηκε μὲ τὶς ἀντιθρησκευτικὲς δυνάμεις ποὺ ἀπέτυχε. Ἡ ἐπιχείρηση ὁμως αὐτὴ ἐξακολούθησε νὰ ὑπάρχει μὲ σημαντικὴ βοήθεια πρὸς τὸ Κομμουνιστικὸ καθεστῶς. Σὲ αὐτὸ ὁμως δὲν θέλουν νὰ ἀναφέρονται οἱ Ρωμαιοκαθολικοί.

Ὁ V. Kopecky, ἀξιωματοῦχος τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος, τὸν Μάιο τοῦ 1949, δήλωσε μεταξὺ ἄλλων, ὅτι δὲν ὑποτιμήθηκε ὁ ἀγώνας καὶ ἡ μάχη μὲ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Ἀπὸ τὴν ἐμπειρία καὶ τὰ «ἀποθέματα» τῶν δυσκολιῶν ποὺ ὑπῆρχαν, ὁδηγήθηκε στὸ συμπέρασμα ἡ κρατικὴ ἐξουσία νὰ μὴν προχωρήσει στὸν χωρισμὸ Ἐκκλησίας καὶ κράτους, ὥστε ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ θρησκεία νὰ χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς πολιτείας καὶ τὴν οἰκοδόμησι τῆς νέας κοινωνίας³¹.

Ἡ Τσεχοσλοβακία θεωρεῖται ἴσως ἡ μόνη ἀπὸ τὶς χῶρες τοῦ πρώην ὑπαρκτοῦ Σοσιαλισμοῦ ποὺ δὲν προχώρησε στὸν χωρισμὸ Ἐκκλησίας καὶ κράτους, παρὰ τὴν Μαρξιστικὴ - Λενινιστικὴ τοποθέτηση καὶ ἰδεολογία. Καὶ αὐτὸ, κατὰ τὴν ἀποψή μας, λόγῳ τῶν εἰδικῶν θρησκευτικῶν καὶ Ἐθνικιστικῶν ἰδιαιτεροτήτων καὶ στὴν προσπάθειά της νὰ ἐλέγχει ἄμεσα τὴν ἐπιρροή τοῦ Βατικανοῦ στὰ ἐδάφη της.

(συνεχίζεται)

31. Michal Fedor: ὡς ἀνωτέρω, σελ. 69.